

Klíč k Jeslím

Zastoupení
Evropské komise
v České republice

 HEINRICH
BÖLL
STIFTUNG

GENDER
STUDIES

Tato publikace vychází v rámci projektů realizovaných Gender Studies, o.p.s.:

- „Audit politik přátelských rodině se zvláštním zaměřením na zařízení péče o děti do 3 let.“ Tento projekt je financován nadací Heinrich Böll Stiftung.

- „Fit pro změnu: flexibilita a genderová rovnost na trhu práce.“ Tento projekt je financován Evropskou komisí v rámci Plánu D.

Tento dokument byl vytvořen za finančního přispění Evropského společenství.

Názory zde prezentované vyjadřují postoje Gender Studies, o.p.s., a proto nemohou být v žádném případě považovány za oficiální postoj Evropského společenství.

Klíč k jeslím

Vydává Gender Studies, o.p.s. v roce 2007

Gender Studies, o.p.s., Gorazdova 20, 120 00 Praha 2

www.genderstudies.cz

www.feminismus.cz

Zastoupení
Evropské komise
v České republice

HEINRICH
BÖLL
STIFTUNG

**GENDER
STUDIES**

Editorka: Jitka Kolářová

Autorský kolektiv: Lada Wichterlová, Helena Skálová, Jitka Kolářová, Blanka Plasouá, Kateřina Ulíková, Jana Štefaniková, Tárta Holčáková, Michaela Marksová-Tominová, Jaroslava Hasmanová-Marhánková, Lucie Ungrová, Radka Výborná, Lucie Kynčilová, Štěpán Moravec, Markéta Novotná, Tereza Šamanová, Barbora Petrová
Na vydání publikace se spolupodílely: Linda Sokačová, Alexandra Jachanová-Doleželová, Nina Bosničová

Jazyková korektura: Kateřina Kyselá

Grafická úprava: Night Fox

ISBN: 978-80-86520-22-3

Obsah:

- 1 Úvodem**
- 2 Zahodíme potenciál jeslí?** (*Lada Wichterlová*)
- 4 Zaostřeno na jesle: provoz jeslí ve vybraných městech ČR**
(*Blánka Plasouá, Kateřina Ulíková, Jana Štefaníková, Táňa Holčáková, Michaela Marksová-Tominová, Jitka Kolářová*)
- 10 „To, že péči nikdo matky nenahradí, je předsudek“**
Rozhovor s psycholožkou Šárkou Gjuričovou (*Michaela Marksová-Tominová*)
- 11 Povědomí rodičů o možnostech rané péče a její využívání: výběrové šetření** (*Jaroslava Hasmanová-Marhánková, Lucie Ungrová, Radka Výborná, Lucie Kynčilová, Štěpán Moravec*)
- 26 Finanční analýza: současné a budoucí možnosti financování provozu jeslí** (*Markéta Novotná*)
- 32 „Současný systém říká rodičům: nedávejte děti do jeslí, ale určitě je dejte do školky“** **Rozhovor s Janem Schneiderem, ředitelem Zdravotnického zařízení Podolí** (*Lada Wichterlová*)
- 35 Historie, současnost a perspektivy legislativního rámce péče o děti do tří let** (*Tereza Šamanová*)
- 40 Příklady zahraniční praxe: jaké mají jesle ve Stockholmu, Vídni a Německu** (*Barbora Petrová, Helena Skálová*)
- 48 Závěrečná doporučení** (*Michaela Marksová-Tominová*)
- 50 Medailonky autorek a autora**

Úvodem

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, publikace, kterou právě držíte v ruce, má za cíl otevřít velmi komplexní a trochu zamotanou problematiku jeslí a dalších zařízení péče o děti do tří let v ČR (i zahraničí). Vychází ve chvíli, kdy jsou za dveřmi legislativní změny rodičovské dovolené a rodičovského příspěvku a kdy v síti institucionální péče o děti vzniká stále více děr.

K problematice jeslí jsme se snažili přistoupit z mnoha různých stran, takže součástí publikace jsou například finanční a právní analýza, výsledky dotazníkového šetření mezi rodiči, rozhovory s klíčovými osobnostmi nebo příklady ze zahraničí.

Cílem publikace a celého projektu je načrtnout příznivější obraz o jeslích, protože ty jsou v současnosti odstrkovány na okraj zájmu, ačkoliv jde o instituci, která má potenciál poskytovat profesionální a kvalitní péči o děti a rodičům může umožnit dřívější návrat do zaměstnání a udržet si odbornou kvalifikaci.

Publikace je určena všem, kdo mají o tuto tematiku zájem, především ale novinářům, obecním zastupitelům, ředitelům jeslí a odborné veřejnosti.

Původní texty a materiály byly pro účely publikace kráceny. V plné verzi jsou však k dispozici na webových stránkách Gender Studies, o.p.s., www.genderstudies.cz.

Přeji vám příjemné a přínosné čtení,

Jitka Kolářová

Projektová koordinátorka, Gender Studies, o.p.s.

Zahodíme potenciál jeslí?

Lada Wichterlová

Cílem této publikace je pokusit se podpořit existující a neustále se zmenšující síť obecních jeslí jako alternativu pro ty rodiče, kteří chtějí nastoupit do práce dříve, než budou dítěti tři roky. Pro některé rodiče je toto volbou, pro některé ne – pro osamělé matky/otce, pro rodiče, kteří si nemohou dovolit přerušit svou pracovní dráhu na delší dobu, a pro ženy, které systematicky budují svou kariéru. Právě ženy okolo rodičovské dovolené (před i po ní) totiž patří do skupiny nejčastěji nezaměstnaných¹ a v silicím tlaku trhu si mnoho z nich uvědomuje riziko přerušování své pracovní dráhy na delší dobu, protože se pro zaměstnavatele stávají méně perspektivními a obecně jejich hodnota na pracovním trhu klesá. Naším cílem není zpochybňovat rozhodnutí rodičů, kteří se rozhodnou zůstat s dětmi déle. Spíše nám jde o vytváření a rozšiřování prostoru, který umožňuje svobodnou volbu.

Nová úprava třírychlostní rodičovské dovolené směřuje k tomu, aby rodič pečující o dítě měl možnost nastoupit do práce dříve, tedy již za dva roky po narození dítěte. Na to však není připraven systém zařízení péče o děti. Proto si i vláda vetkla do svého programového prohlášení následující větu:

„Vláda navrhne zavedení vícerychlostní flexibilní rodičovské a mateřské dovolené s degresivní platbou v průběhu let a s omezením do tří let věku dítěte, včetně podpory rozvoje služeb pro rodiny a péče o děti do tří let.“

V současné době MPSV provedlo v této oblasti první kroky. Ministr Petr Nečas navrhuje úlevy pro firmy, které budou zakládat firemní školky/jesle či podporovat již existující zařízení v okolí. Avšak jak se dočtete v našich analýzách zahraničních zkušeností, není možné očekávat, že toto řešení přinese systematické a výrazné zvýšení počtu míst v zařízeních péče o děti. Zakládání firemních školek/jeslí je velmi nákladnou záležitostí, kterou si budou moci dovolit jen bohaté firmy. Jak koneckonců vyplývá i z výzkumů VÚPSV, pouze 2 % firem uvádějí, že vážně zvažují možnost založit

firemní školku, pro dalších 8 % je to v horizontu možnosti a 83 % firem se zakládáním firemní školky nepočítá.² A podpora školek/jeslí v okolí může přinést jisté rozšíření kapacity, ale při tom, jaký je o školky zájem a jak jsou plně již v současnosti, nepůjde jistě v budoucnu o výrazná čísla.

V posledních dnech představil ministr práce a sociálních věcí další nové koncepty péče o děti. Jednak vzájemnou rodičovskou výpomoc, která spočívá v tom, že rodič pečující o dítě, který o to bude mít zájem a bude mít adekvátní byt, si bude moci vydělavat péčí o další děti. Předpokládá se, že tento rodič bude pečovat maximálně o 5–6 dětí. S jeho dalším vzděláváním se nepočítá, neboť za dostatečnou kvalifikaci je považován samotný fakt, že je rodičem.

Další možnou alternativou jsou tzv. denní matky (otcové) – tedy akreditované pracovnice, které budou procházet specializovaným vzděláváním a budou pečovat maximálně o 5 dětí také ve svém vlastním bytě. Ministerstvo předpokládá, že zde by se mohl otevírat prostor pro zaměstnávání žen nad 50 let.

Tyto koncepty jsou samozřejmě vítané, neboť přinášejí další rozšíření prostoru pro svobodnou volbu. Je žádoucí, aby si rodiče mohli vybírat z řady eventualit a zvolit si tu, která je jim a jejich dětem nejbližší. S kritikou se tato opatření střetávají především z hlediska toho, jak budou osoby provádějící péči hlídány a kontrolovány a jaká bude úroveň jejich vzdělávání – základního a následujícího průběžného. Se zvýšením kvality služeb péče o děti mladší tří let se mohou eliminovat hrozby psychologů týkající se péče nerodičovskou osobou o takto malé děti. I proto by jakkoli institucionalizovaná péče měla být co možná nejlepší.

V úvahách MPSV se objevuje i záměr rozšířit služby školek na dvouleté děti. Ty je podle zákona mohou navštěvovat již v současné době, ale z provozních a kapacitních důvodů se tak většinou neděje. Jak vyplývá z výzkumů, v roce 2002/03 navštěvovalo školky 25 % dětí z populace dvouletých.³ Kdyby rodiče měli garanto-

¹ Kuchařová, Věra – Ettlířová, Sylva – Nešporová, Olga – Svobodová, Kamila: Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů, Praha, VÚPSV 2006

² Zaznělo na konferenci MPSV: Raná péče o děti mezi rodinou a státem, 22.–23. 11. 2007 v příspěvku MUDr. Mariána Hoška: „Podpora služeb péče o děti v ČR – aktuální záměry“

³ Národní zpráva o rodině, MPSV 2004

vané právo na hlídání dvouletých dětí ve školkách, je pravděpodobné, že by se to snažili využít v poměrně vysokém procentu. To by ovšem znamenalo rozšířit kapacitu většinou již plných školek, navýšení počtu personálu a zřejmě i zakládání nových školek, což je příliš nákladné, v krátkodobé perspektivě nerentabilní, a tudíž politicky neprůchodné. I proto se zdá, že ze strany MPSV zůstane u věty: „Ale ono je to možné, aby dvouleté děti školky navštěvovaly“. Ano, je, ale bohužel jsou školky plné.

V ČR budou nadále fungovat i jesle, jejichž počet však poklesl z 1043 na počátku devadesátých let na 54 v roce 2005.⁴ Navštěvuje je 0,5 % dětí ve věku do tří let.⁵ Počet jeslí nadále klesá, ruší se jesle obecní (např. jesle na Praze 6). Stát však neustálý pokles počtu těchto zařízení nehodlá zastavit, ani brzdit. I nadále jsou v systému péče o nejmenší děti jesle znevýhodňovány, jak se dozvíte z rozhovoru s ředitelem Zdravotnického zařízení Podolí Janem Schneiderem. Zodpovědnost stát ponechává na městských částech a obecních úřadech, které jesle ze svých rozpočtů financují. Argumentuje tím, že o jesle není v současné době ze strany rodičů zájem, a tudíž podle pravidel tržního hospodářství zanikají. Potřeby rodičů se však v různých oblastech ČR liší. A kde jednou jesle zanikly, tam ani narůstající zájem ze strany veřejnosti nepřinutí zastupitelstva zařízení znovu otevírat (viz příklad Roudnice nad Labem v naší kapitole Zaostřeno na jesle). Nepočítá se s tím, že situace se v ČR může v blízké budoucnosti změnit a přizpůsobit se evropskému trendu.

„...generace mladých lidí, kteří rodičovství teprve plánují, chce využívat zařízení kolektivní péče o děti daleko častěji než současná generace rodičů s předškolními dětmi a naopak méně často plánují bezdětní lidé využívat pomoc prarodičů (Křížková, Hašková 2003) jako obvyklou alternativu institucionální péče.“⁶

Ze zahraničních zkušeností vyplývá velká obliba jeselských zařízení, především protože jsou institucionalizovaná, tedy snadno kontrolovatelná, a díky tomu s potenciálem neustálého zkvalitňování péče. V ČR se k argumentům pro přidává i dlouhodobá zkušenost s tímto typem zařízení. Bylo poněkud pomýlené srovnávat současné jesle s mýtem o jeslích, který máme v hlavě

a který by nejlépe vystihovaly jesle ze sedmdesátých let. Již od osmdesátých let se situace v jeslích začala zlepšovat a v současné době se vychovatelky a vychovatelé snaží naplňovat nejnovější trendy ve vedení a výchově takto malých dětí. Také jeselské prostředí působí velmi vstřícně.

Jesle jsou svázány zastaralým zákonem. V průběhu devadesátých letch byly systematicky vytlačovány na okraj zájmu, takže nebyla iniciována žádná novela. Jasným příkladem opomíjení jeslí je to, že jsou zařazeny do resortu Ministerstva zdravotnictví, a jsou tak fakticky zdravotnickými zařízeními i přesto, že zajišťují denní péči o zdravé děti. Ministerstvo zdravotnictví usilovalo o vyjmutí jeslí ze své působnosti. Není se čemu divit, vždyť děti, které využívají jesle, nejsou nemocné a nejde jen o jejich přežití, ale především o jejich výchovu a vzdělávání. V nové koncepci rodinné politiky týkající se péče o děti do tří let se ale tato problematika neřeší. Neuvažuje se ani o novele zákona a není snaha postarat se o zkvalitnění péče v jeslích, kde je na čem stavět a kde by změny s minimem nákladů mohly přinášet velký efekt.

V ČR nadále převládá v mediálním diskurzu, ve vyjadřování psychologů i v rétorice současné vládní strany přesvědčení o tom, že rodina je nejvhodnějším prostředím pro výchovu dětí do tří let. Jak poznamenala socioložka Iva Šmídová z Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, co se týká rané péče, převládá diskurz zdravotnický a vývojově psychologický na úkor diskurzu pedagogického a sociologického.

Na závěr nemohu než parafrázovat Petru Schöggel z Nestátního subjektu sociální ochrany Vídeň, která se na konferenci MPSV „Raná péče o děti mezi rodinou a státem“ zeptala, zda se v ČR někdo dotázal matek, zda chtějí zůstat doma tři až čtyři roky, nebo jestli se chtějí vrátit do práce dříve.

⁴ Kuchařová, Věra – Svobodová, Kamila: Síť zařízení denní péče o děti předškolního věku v ČR, Praha, VÚPSV 2006

⁵ Kuchařová, Věra – Svobodová, Kamila: Síť zařízení denní péče o děti předškolního věku v ČR, Praha, VÚPSV 2006

⁶ Gelnarová, Kateřina – Plasová, Blanka: Podkladová studie pro strategický rozvoj služeb jeslí v Brně, 2005

A otázkou zůstává, zda je rozhodnutí práce, či rodina jenom volbou, nebo zda se odehrává pod tlakem vnějších okolností – v ČR je ekonomika fungování rodiny nastavena na dvojí příjem a silící tlak trhu volá po co nejrychlejším návratu perspektivní pracovní síly do zaměstnání. Mnoho žen je také tlačeno rozvodovou statistikou, neboť rozvodem dnes končí polovina ze všech uzavřených manželství.⁷ Ženy, kterým jsou v ČR děti svěřovány do péče častěji, se tak ocitají v roli samoživitelek. Vládní politika nadále není schopná dotlačit soudy k vymáhání alimentů. To nutí ženy k co nejvyšší míře samostatnosti, finanční nezávislosti a nutnosti postarat se v případě nouze o rodinu, což je nesmírně náročné i vzhledem k platovým rozdíly mezi muži a ženami (cca 25 % v neprospěch žen).

Tříleté výpadky (převážně) žen z pracovního procesu jejich hodnotu na pracovním trhu dále snižují. I proto se zdá současná rodinná politika, která není schopná zajistit dostatek míst v jeselských či jiných zařízeních péče o děti do tří let, a znemožňuje tak rychlejší návrat rodičů po rodičovské dovolené na trh práce, zoufale krátkozraká.

Stále zřetelněji se také ukazuje, že pokud bude rušení jeslí v intencích této vládní politiky pokračovat, bude nás jejich zřizování za pět let stát mnoho finančních prostředků.

Zaostřeno na jesle: provoz jeslí ve vybraných městech ČR

Jitka Kolářová, Blanka Plasová, Kateřina Ulíková, Jana Štefaníková, Táňa Holčáková, Michaela Marksová-Tominová

I. Úvod

Tato kapitola přináší stručný výtah ze stěžejní aktivity projektu, jejímž cílem bylo získat informace o stavu a dostupnosti jeslí a podobných zařízení péče o děti do tří let v několika městech. Důvodem byl fakt, že mnoha těmto zařízením v současnosti hrozí uzavření či zrušení. Chtěli jsme zjistit, jaká je vlastně nabídka jeslí a zda odpovídají svým počtem a kvalitou péče požadavkům dnešních rodičů. Jesle jsou důležitým prvkem podpory zaměstnanosti rodičů malých dětí. Zdá se však, že podobné informace o tom, co nabízejí, dosud nikdo nesesbíral. Toto šetření tak má fungovat jako základní podklad pro argumentaci na podporu nebo zlepšení stavu jeslí a podobných zařízení.

Šetření proběhlo v pěti městech ČR: v Brně, Hradci Králové, Liberci, Litoměřicích a Praze. O (obcí zřízených) jeslích se zjišťovaly informace provozní a finanční povahy, dále bylo jeho součástí krátké dotazování na spokojenost rodičů, kteří své děti do jeslí umístili, a rozhovory s řediteli a ředitelkami těchto zařízení. Okrajová pozornost byla věnována také dalším zařízením a službám, jako jsou agentury na hlídání dětí, mateřská centra či soukromé jesle.

V následujícím textu budou stručně představeny základní výsledky zjišťování v jednotlivých městech, srovnání a závěry tohoto šetření.⁸

⁷ Český statistický úřad, <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozdovooost>

⁸ Plně verze textů šetření lze získat na webových stránkách Gender Studies, o.p.s., www.genderstudies.cz.

II. Provoz jeslí

II.1 BRNO (367 000 obyvatel)

a) Jesle veřejné (obecní)

Brněnské jesle provozuje nestátní zdravotnické zařízení Centrum dětských odborných zdravotnických služeb Brno, p. o., jehož zřizovatelem je Statutární město Brno. Jde o tři zařízení, jejichž celková kapacita je 110 dětí na celodenní pobyt. (ul. Fr. Skaunicové – 30 dětí, Fügnerova – 45 dětí, Stamicova – 35 dětí).

Do jeslí jsou obvykle přijímány děti ve věku od 18 měsíců do tří let věku.

Jesle jsou otevřeny od 6.30 do 17.00. Z celkem 203 zapsaných dětí jich v současnosti chodí na pětidenní pobyt 103.

Poplatky za celodenní pobyt se pohybují v rozmezí 800–4500 Kč/měsíc v závislosti na celkovém příjmu rodiny.

U částečného pobytu se celková částka se vypočítává z částky 4500 Kč/měsíc.

b) Soukromá zařízení pro děti do tří let

Kromě zmíněných jeslí funguje v Brně řada dalších zařízení. V současné době neexistují databáze, ze kterých by bylo možné získat spolehlivé informace o kvalitě a rozsahu těchto soukromých služeb. Následující údaje byly získány na základě prohledávání internetu, rozhovorů s rodiči a rozhovorů s majiteli či provozovateli těchto soukromých zařízení. Ověřování údajů bylo možné pouze v případě ověření registrace daných zařízení v Živnostenském rejstříku. Pro první tři zařízení v následujícím seznamu platí, že poskytují hlídání či péči o děti mladší tří let v alespoň obdobném režimu jako zařízení jeslí, péče o děti není zcela nahodilá a nepravidelná a o děti je pečováno v menším kolektivu dětí. Nicméně ani v jednom z následujících zkoumaných zařízení není poskytována péče na základě vázané živnosti „Péče o děti mladší tří let nerodičovskou osobou v denním režimu“, ale pouze na základě volné živnosti „Poskytování služeb pro rodinu a domácnost“:

- Miniškolka – hlídání dětí (dlouhodobé i krátkodobé hlídání dětí jak na místě, tak v rodinách);
- Dětské studio U tety Elišky (dětský koutek, dlouhodobé i krátkodobé hlídání v menším kolektivu dětí);
- Miniškolka Mary Poppins (režim klasické MŠ s určitými specifiky: zahraniční skladba třídy, věk od 2,5 roku, dlouhá provozní doba, cílem dosažení kompetencí potřebných pro vstup do základní školy);
- Agentura Větrník – centrum pro matku a dítě (hlídání dětí od tří měsíců do 10 let, spíše příležitostné hlídání);
- Středisko volného času Lužánky – pobočka Centrum rodinných aktivit Lata (služba Maceška) (příležitostné i pravidelné hlídání dětí ve věku 2–5 let bez rodičů s rozvíjecím programem, pouze 9.00–12.00 hodin);
- BIBO – hlídání dětí (hlídání dětí v rodinách v Brně a okolí, doprovod do školky, kroužků);
- Agentura Mia, s.r.o. (pravidelné i nepravidelné hlídání dětí, péče o nemocné děti, doprovod a vyzvedávání dětí);
- Agentura Šťastný dům (komplexní péče o domácnost, včetně hlídání dětí každého věku);
- Agentura Šťastný skřítek (hlídání a péče o děti, doučování, doprovod dětí);
- Jitka Suchomelová – Jitkas (hlídání dětí, péče o seniory, hospodyně, zahradníci).

II.2 HRADEC KRÁLOVÉ (94 000 obyvatel)

a) Jesle veřejné (obecní)

V současné době jsou ve městě pouze jedny obecní jesle a tři soukromé subjekty, které deklarují poskytování služeb hlídání dětí.

Do září roku 2006 fungovaly na území města dvojice obecní jesle s celkovou kapacitou 77 dětí. Důvodem pro zrušení jedné jeslí byl údajně klesající zájem ze strany rodičů o umístování dětí v obou zařízeních. Zrušeny byly jesle Štefánikova a jeslí v Orlické kotlině byla navýšena kapacita na 65 dětí.

Otevírací doba jeslí je 6.30–16.30. Počet docházejících dětí je proměnlivý, což se odvíjí od toho, že asi polovina dětí dochází do zařízení pouze na několik dní v měsíci. Jesle přijímají děti od přibližně 11 měsíců věku dítěte, zároveň je podmínkou, aby dítě už začalo samo jíst.

Paušální poplatek je 1100 Kč/měsíc, k tomu se připočítává za každý den pobytu dítěte poplatek 51 Kč (26 Kč na stravu, 25 Kč na péči). Rodičům s trvalým pobytem na území Hradce Králové přispívá magistrát 100 Kč/měsíc. V případě slabých sociálních poměrů rodiny je možno požádat o snížení poplatků.

Vzhledem k právní formě má zařízení velmi omezené další možnosti získávání financí na svůj provoz (pro jakékoliv smluvní vztahy je zařízení součástí Statutárního města Hradec Králové, a řídí se tudíž zákonem o obcích, o „malých“ rozpočtových pravidlech, apod.). Proto vzniklo v roce 2006 občanské sdružení Radost v jesličkách, které má za cíl zkvalitnění a zpřjemnění pobytu a péče dětí umístěných v jeslích Orlická kotlina, zlepšení materiálního vybavení jeslí, přípravu a organizaci volnočasových aktivit pro děti a jejich rodiče. Sdružení založili zaměstnanci jeslí a osoby z řad rodičů dětí umístěných v jeslích. Občanské sdružení přijímá dary od rodičů, od sponzorů a dále například prodává kresby dětí z jeslí v „aukcích“ na internetu. Vznik sdružení lze označit za příklad dobré praxe v oblasti spolupráce jeslí s rodiči.

6) Další možnosti péče o děti ve městě a okolí

Ve městě a okolí působí tři subjekty zaměřené na hlídání dětí:

- Agentura Popelka (Hradec Králové);
- Agentura Teta Andělka (Hradec Králové);
- Safari Baby club (Třebechovice).

II.3 LITOMĚŘICE (26 000 obyvatel)

a) Jesle veřejné (obecní)

V Litoměřicích fungují jedny obecní jesle s kapacitou 20 míst. Jesle jsou jedním z oddělení příspěvkové organizace města Litoměřice Centrum Srdíčko, které je zařízením pro zdravotně postižené děti

a mládež. Vedle jeslí sem spadá také speciální mateřská škola, rehabilitační stacionář a kožní stacionář.

Centrum Srdíčko vzniklo v budově bývalých samostatných jeslí a v budově mateřské školy. Jesle, které jsou součástí Centra, umožňují pobyt i dětem s tělesným a mentálním postižením, ačkoliv primárně se jedná o třídu zdravých dětí. V minulosti se několikrát objevila snaha o zrušení jeslí, zejména s ohledem na finanční náročnost. Ale právě vzhledem k vytvoření unikátního Centra Srdíčko ke zrušení jeslí nikdy nedošlo.

Jesle jsou určeny pro děti ve věku 1–3 let. Obvykle se přijímají děti od 18 měsíců věku, další nároky na děti nejsou. Otevírací doba je 6.00–16.00 hodin. Asi polovina z přibližně 30 zapsaných dětí je umístována na nejvýše pět dní ve měsíci. Rodiče platí za jesle 1000 Kč/měsíc (samoživitelé polovinu). V případě, že zde dítě pobývá pět dní v měsíci, zaplatí 50 Kč/den a stravné ve výši 20 Kč/den.

6) Další možnosti péče o děti ve městě a okolí

Ve městě jsou tři mateřská centra, z toho dvě spravují církevní organizace. Placené hlídání dětí se ve městě realizuje v nezanedbatelné míře, nicméně pouze na základě neformálních vztahů. Není zde žádná oficiální agentura na hlídání dětí.

V Roudnici nad Labem byla snaha znovuzaložit jesle zřizované městem, prozatím to bylo vždy zastupitelstvem zamítnuto, stejně tak ve Štětí. Ve Štětí se objevil návrh založit při místní papírně závodní jesle, výsledek však není znám. V Úštěku jesle nejsou.

II.4 LIBEREC (99 000 obyvatel)

a) Jesle veřejné (obecní)

V Liberci do roku 1992 fungovala síť obecních jeslí. V 90. letech byla tato síť silně zredukována, v roce 1992 vznikla organizace Jesle Liberec. Z té po pěti letech vzniklo Centrum zdravotní a sociální péče, jejímž cílem se stalo poskytování služeb v oblasti

zdravotní, výchovné a sociální péče. Cílovými skupinami jsou děti ve věku 1–6 let, matky s dětmi (azylový dům) a senioři (pečovatelská služba).

V rámci Centra zdravotní a sociální péče jsou v provozu tři zařízení pro děti ve věku 1–3 let, která jsou vždy propojena s mateřskou školou pro děti se specifickými zdravotními obtížemi (oční vady, respirační choroby, opakované respirační choroby). Celková kapacita je 36 míst.

Otevírací doba je 6.30–17.00 hodin. Většina dětí je v jeslích celý den, jen asi pětina půlden. Naplněnost zařízení je více než 100%, to je však dáno propojením s mateřskou školou.

Cena za celodenní péči o děti v těchto zařízeních je 1600 Kč/měsíc (jinak 35 Kč ošetřovné + 37 Kč stravné/den). Je také možné využít možnost krátkodobého hlídání dítěte (50 Kč/hodina + stravné).

V červnu 2008 budou všechna tato zařízení uzavřena. Město Liberec plánuje vznik soukromých jeslí, které by měly být umístěny v jednom ze současných zařízení. Bližší informace o přesné kapacitě a finančních podmínkách pro rodiče nejsou ještě známy. Odhadované školné v těchto soukromých jeslích se pohybuje kolem přibližně 7000 Kč/měsíc a více.

V Jablonci nad Nisou obecní jesle nejsou.

6) Další možnosti péče o děti ve městě a okolí

V Liberci a Jablonci nad Nisou funguje několik agentur na hlídání dětí, ty ale zajišťují hlídání dětí v domácnostech klientů nebo vyhledávají stálé pečovatelky a chůvy.

II.5 PRAHA (1 198 000 obyvatel)

Šetření bylo provedeno pouze v městských částech Praha 1–15. Za jedno z nejzávažnějších zjištění lze považovat, že v hlavním městě Praze neexistuje žádný celopražský přehled jeslí, ani obecních, natož soukromých. Na webových stránkách Magistrátu hl. m. Prahy se pod heslem „jesle“ objeví několik dotazů (z let 2006–2007), kdy se matky tázaly na přehled jeslí v Praze. V jedné z odpovědí je

uvedeno, že je přiložen seznam jeslí evidovaných odborem sociální péče a zdravotnictví z dubna 2007 – ani v této odpovědi není seznam jeslí kompletní. V jiných odpovědích, kde se pisatel/ka neodvolává na tento přehled, se evidentně jedná o údaje vyhledané na veřejně přístupném webu.

Seznam jeslí je také vypracován v Adresáři zdravotnických zařízení v ČR, který vypracovává ÚZIS; co se týče Prahy, je v tomto adresáři přehled jeslí jak zcela nedostatečný (neobsahuje zdaleka všechny existující jesle), tak zároveň chybný (v seznamu jsou zařízení, která jeslemi nejsou).

U jednotlivých městských částí jsou také obrovské rozdíly v dostupnosti informací na webových stránkách – u některých jsou dohledatelné všechny potřebné informace včetně přihlašovacího formuláře, u řady z nich je s bídou dohledatelný telefonický kontakt a adresa.

a) Jesle veřejné (obecní)

Takové jesle existují v městských částech P1, P2, P3, P4 (tři jeselská zařízení – v rámci Prahy naprostá výjimka), P5 (dvě jeselská zařízení), P7, P8, P9, P10, P12.

Částky za pobyty v jeslích jsou v každé městské části (MČ) jiné. Většina MČ má rozdílné sazby pro rodiče, kteří mají na jejím území trvalý pobyt, a pro ostatní; některé MČ mají také speciálně snížené sazby pro „sociálně slabé“ a jedna MČ odvíjí poplatky od příjmů dle násobků životního minima.

Rodiče s trvalým pobytem platí maximálně 2000 Kč/měsíc (většina částek se spíše blíží 1000 Kč/měsíc). Rodiče bez trvalého pobytu platí maximálně 5000 Kč/měsíc (ve dvou MČ), průměrně se tyto částky pohybují okolo 2000 Kč/měsíc. Stravné se pohybuje mezi 30–60 Kč/den, často je rozlišeno podle doby pobytu dítěte. Většina jeslí také provozuje tzv. hlídací službu, která je zpoplatněna většinou od hodiny, případně za celý den či půlden; sazby pro rodiče s trvalým pobytem se pohybují průměrně okolo 50 Kč/hodina (min. 25 Kč/hodina, max. 85 Kč/hodina). Denní sazby se pohybují mezi 200–500 Kč, opět v závislosti na trvalém pobytu.

Kapacita pražských jeselských zařízení je průměrně 30 dětí na jedno zařízení. Děti jsou přijímány od věku šesti měsíců (ve čtyřech městských částech) či jednoho roku (v šesti městských částech). Informace o naplněnosti se zjišťují obtížně, neboť ve většině jeslí je řada dětí na tzv. pětidenní pobyty (tedy děti, jejichž rodiče nechťejí přijít o rodičovský příspěvek). Nicméně lze konstatovat, že většina pražských jeslí má díky této situaci kapacity volné, ačkoli počet zapsaných dětí často formálně převyšuje kapacitu existující (jak konstatuje zpráva z jedné jeslí: místo jednoho dítěte na celoměsíční provoz lze přijmout čtyři děti na provoz pětidenní).

Jesle chybí v těchto městských částech:

P6 (zrušeny ke 30. 6. 2007);

P11 (zrušeny k 1. 3. 2007 MČ Praha 11);

P13 (zrušeny k 1. 7. 2001 vzhledem k neúměrně vysokým nákladům na jejich provoz; zároveň se radnice zavázala připravit metodiku pro podporu rozvoje tzv. minijeslí, o vzniku nějakého takového zařízení ale nikde není ani zmínka);

P14; P15 (zde radnice v současné době dělá ve spolupráci s Katedrou veřejné a sociální politiky UK projekt „Případová studie péče o děti do pěti let na Praze 15“ – jde o průzkum mezi rodiči dětí na Praze 15, který je součástí studie, jež by měla vést ke zlepšení služeb péče o děti v této městské části).

6) Soukromá zařízení pro děti do tří let

Také v této oblasti je situace v Praze velice nepřehledná. Především existuje řada zařízení, která přijímají děti od dvou let. Některá se zaměřují na děti ve věku 2–4 let; řada těchto zařízení je mezinárodních, výuka probíhá v cizím jazyce a jsou přijímány děti např. ve věku 2–7 let. Některé mezinárodní školy a školky přijímající i děti do tří let se nacházejí v okrajových městských částech Prahy (např. Nebušice či Kunratice), a nejsou proto do této studie zahrnuty. Níže uvedená zařízení lze také považovat za „klasické jesle“.

Soukromá zařízení pečující o děti do tří let se nacházejí v městských částech:

P1 (Modré nebe – mezinárodní s francouzštinou, otevírací doba pouze do 13.00 hodin, děti ve věku 1–2,5 roku);

P2 (Dětské studio Žofka – děti ve věku 2–4 let, se zaměřením na výtvarnou výchovu, nejedná se o klasické jesle);

P4 (CPA – jedna z poboček soukromých klasických jeslí, děti od 6 měsíců; Dětský koutek Pohádka – provoz pouze do 12.00 hodin, dále nabízejí individuální hlídací služby v zařízení nonstop, i pro miminka);

P5 (Jesle Malíčkov – klasické jesle pro děti od šesti měsíců; Modré nebe – školička s francouzštinou, děti ve věku 1–7 let, provoz do 17.00 hodin);

P6 (TETTY – jesle a školka, mezinárodní s angličtinou, děti od 18 měsíců, na P6 již funguje jedna pobočka a druhá se bude otevírat začátkem roku 2008 v budově zrušených obecních jeslí – připravují se i dotovaná místa, resp. program s výrazně sníženými poplatky; CPA – jedna z poboček soukromých klasických jeslí);

P9 (Dětský klub-jesle Poupata – děti od 18 měsíců, provoz celý den do 17.00 hodin);

P10 (CPA – jedna z poboček soukromých klasických jeslí; Baby školička v Uměleckém studiu Bulharská – děti ve věku 2–4 let, pouze dopoledne, zaměřeno na výtvarnou a pohybovou výchovu; Baby školička Kája a Pája, děti ve věku 2–4 let, provoz do 17.00 hodin, nabídka individuálního hlídání i menších dětí v budově školičky);

P11 (Občanské sdružení Krtek – klub Krecik, česko-polské zařízení, děti od 18 měsíců, jen klubový program, provoz 8.30–14.00 hodin);

P12 (The Prague British School – anglicky, děti od 20 měsíců, provoz 8.00–16.00 hodin; dále program pro děti ve věku 3–5 let – jinak další pobočky ještě v P6, ale pro školní děti).

Co se týče cen, velmi se různí, nicméně všechny soukromé jesle jsou výrazně dražší než jesle veřejné. Pokud se zaměříme na platby za pobyty na celý den, tedy včetně odpoledne, a za celý měsíc, pak se těžko dostaneme pod 7000 Kč. Zařízení mezinárodní, s výukou cizího jazyka, se mohou vyšplhat až k 18 000 Kč/měsíc. Hodinové sazby za krátkodobé, nárazové hlídání se pohybují často

přes 100 Kč a jsou již většinou srovnatelné s agenturními cenami za hlídání v domácnostech. Jinak bývají soukromá zařízení v porovnání s veřejnými mnohem flexibilnější.

III. Spokojenost rodičů

Rodičům-klientům jeslí, kterých se týkalo šetření, jsme položili několik otázek: Jak jste spokojeni se službami těchto jeslí? Co byste na nich změnili? Proč jste se rozhodli dítě dát do jeslí? Zvažovali jste jiné varianty? Vyhovuje vám finanční částka, kterou za jesle platíte? Jak probíhala adaptace vašeho dítěte?

Tyto otázky si v žádném případě nekladou za cíl podat reprezentativní výpověď, spíše měly dokreslit obrázek kvality jeslí a spokojenosti s nimi (více také viz pilotní výzkum mezi rodiči malých dětí).

Možná nečekané bylo zjištění, že všichni dotázaní rodiče (17 respondentů) byli se službami jeslí velice spokojeni. Obvykle chválili personál a jeho péči. Ojedinele se objevil požadavek nižšího poplatku či menší vzdálenosti od místa bydliště, ale i tito rodiče byli obecně spokojeni. Délku otevíracích hodin by neměnili, ale jedna matka naopak ocenila prodlouženou provozní dobu jeslí. Jiná by ocenila, kdyby jesle braly děti na zkušební pobyty v odpovídajících hodinách.

Mezi důvody, proč dát dítě do jeslí, se téměř vždy objevila potřeba brzkého návratu do práce alespoň na zkrácený úvazek. Rodiče ale také velmi často uváděli, že jejich děti mají rády kolektiv a pobyt v jeslích jim velmi prospívá: „Dcera je hyperaktivní a potřebovala být v kolektivu dětí.“ (Liberec); „Syn se se mnou nezabaví, jen se nudí. Tady má kvalitní zábavu, je tady moc spokojený.“ (Brno); „Dítě mělo problémy s mluvením, což se v kolektivu zlepšuje.“ (Brno); „Chodím do práce a další dny hlídá babička. Do jeslí chodí dítě proto, že nechci, aby bylo jen se starými lidmi.“ (Litoměřice).

Pokud rodiče uváděli další zvažované varianty péče o děti, většinou to byla péče prarodičů nebo najaté chůvy. U chův se ale objevily pochybnosti o jejich kompetenci a spolehlivosti: „Když je

dcera v jeslích, jsem úplně klidná; rozhodně klidnější, než když je doma s nějakou chůvou, kterou člověk vlastně nezná. Jesle také mají provozní dobu, na kterou se můžete spolehnout. U chůvy se vám ovšem může stát, že nedorazí kvůli nemoci nebo povinnostem ve škole.“ (Praha).

IV. Srovnání a závěr

Z šetření vyplynulo, že počet jeslí ve vybraných městech je poměrně nízký a že mnoho zařízení rané péče bylo v nedávné době zrušeno nebo je zrušení čeká. To se zdá být ve světle snah na zvýšení zaměstnanosti a flexibility a zároveň jistoty na trhu práce velmi krátkozraké.

Řada popisovaných zařízení (Litoměřice, Liberec) je specifická v tom, že se zaměřuje na péči o děti se zdravotními problémy. Ovšem i tyto jesle čelí hrozbě uzavření.

Přítom z odpovědí rodičů, ale i z údajů o naplněnosti vyplývá, že institucionální péče o děti je skutečně potřebná. Fakt, že počet dětí na „pětidenní pobyt“ se někdy rovná až dvojnásobku počtu dětí, které jesle navštěvují každý den, naznačuje, že uvolnění limitu na maximální počet dní, kdy je možné dát dítě do jeslí a zároveň nepřijít o rodičovský příspěvek, by pravděpodobně způsobilo mnohem vyšší naplněnost jeslí.

Z několika rozhovorů s rodiči vyplynulo, že jsou s péčí poskytovanou v jeslích spokojeni. Z takovýchto tvrzení samozřejmě nelze vyvozovat mnoho závěrů, je však pravděpodobné, že modernizace právních uprav fungování jeslí i rodičovského příspěvku (více viz právní analýza) by přispěla k vyšší flexibilitě a „uživatelské přátelskosti“ jeslí na jedné straně a jejich využívání rodiči na straně druhé.

Dalším aspektem v otázce provozu či uzavření jeslí je vůle tento provoz udržet – tedy financovat. Součástí šetření bylo i dotazování ředitelů a ředitelky jeslí, zda a jaké mají obtíže při financování provozu zařízení. Většina odpověděla, že přístup magistrátu je vstřícný a financování bezproblémové. Je však nutno vzít v úvahu, že tyto jesle existují právě proto, že je zde ona vstřícnost

a bezproblémovost financování. Tam, kde vůle na straně magistrátu nebyla, byly jesle již uzavřeny. Možnou cestu financování provozu jeslí, v případě, že dotace ze strany obce nejsou dostačující, ukazuje hradecké sdružení Radost v jesličkách.

„To, že péči matky nikdo nenahradí, je předsudek“

Rozhovor s PhDr. Šárkou Gjuričovou, psychologkou a rodinnou terapeutkou o variantách rané péče o děti a o důležité možnosti volby mezi nimi. Rozhovor vedla Michaela Marksová-Tominová.

Máte nějakou osobní zkušenost se zařízením typu jesle?

Moje vlastní krátká zkušenost s jeslemi v 70. letech minulého století nebyla nejlepší. Když jsem viděla capat naše dítě mezi ostatními neveselými dětmi a mírně otrávenými sestrami, samozřejmě jsem měla pocity viny a byla jsem ráda, když už jsem šla na další mateřskou dovolenou. Nejspíš takové zkušenosti přežívají a tvoří předsudky vůči současným jeslím. Jenže ty už jsou jiné.

Jaký je tedy váš názor na „uzkříšení“ jeslí, respektive kolektivního zařízení pro péči o děti do tří let?

Nemyslím, že by se měly jesle stát většinovým zařízením pro tuto věkovou skupinu dětí, jako jsou školky pro předškolní děti. Do tří let je potřeba rozhodovat se individuálně, děti nejsou zralé na odloučení od hlavní vztahové osoby ve stejném věku. Některé děti zejména ve třetím roce života jsou v jeslích spokojené, budou v nich prospívat a rodinám budou jesle prospěšné.

Vidíte tedy pro dnešní rodiny nějaký ideální model péče o děti nerodičovskou osobou?

Mám za to, že rodiny mají mít co nejvíc poučených možností pro

rozhodování, které by sladilo zájmy všech jejích členů. To je poměrně nové hledisko a neuplatňuje se snadno. Při rozhodování v rodinách se zdůrazňovaly zájmy mužů coby živitelů rodin, později také zájmy dětí a od žen se očekávalo, že se těmto zájmům dokáží přizpůsobovat. V mnoha rodinách ale se snaží brát v úvahu zájmy všech a to sebou nese leckdy složité vyjednávání. Otcové například chtějí mít větší podíl na výchově dětí, matky si chtějí udržet kontakt se svou profesí nebo rozvíjet své zájmy i v době, kdy jsou děti malé.

Nejde totiž o vyjednávání jen mezi rodičovskou dvojicí, patří k němu další vlivní lidé, prarodiče, přátelé a celý kontext názorů a také předsudků společnosti, ve které žijeme.

Co si myslíte o tvrzení, že pokud není matka s dítětem doma do tří let jeho věku, jedná se o matku krkavčí?

Názor, že matka dítěte do tří let nikdo nenahradí a pokud má vlastní profesionální zájmy, není dobrou matkou, je předsudkem, který svazuje rozhodování rodičů a vytváří napětí mezi nimi. Jsou ženy, které budou v prvních třech letech spokojené stále s dítětem a dítě s nimi, jsou rodiče, kteří se od narození dítěte budou společně různou mírou podílet na výchově dětí, nebo se bude starat jeden z nich s nerodičovskou osobou, a jsou rodiče, kteří budou oba pracovat a využívat jeslí – a děti všech mohou dobře prospívat. Všechny volby si zaslouží uznání a podporu státu. Není jeden optimální model výchovy, ani dětí do tří let. Spokojená matka bývá dobrá matka, i pokud není s dítětem 24 hodin.

Povědomí rodičů o možnostech rané péče a její využívání: výběrové šetření

Jaroslava Hasmanová-Marhánková, Lucie Ungrová, Radka Výborná, Lucie Kynčilová, Štěpán Moravec

I. Úvod

Součástí projektu, který se zaměřil na jesle, se logicky stalo pilotní terénní šetření, které analyzovalo stávající povědomí rodičů s malými dětmi o jeslích a jejich názory na ně. Výsledky šetření jsou představeny v této zprávě.

Dotazování, které bylo anonymní, probíhalo na území hlavního města Prahy v období od 20. 9. do 12. 10. 2007. Respondenty byli rodiče obvykle pečující o dítě ve věku 0,5–3 let. S žádostí o vyplnění dotazníků, který byl stěžejní při získávání informací, byli osloveni jak muži, tak ženy. Podmínkou pro zahrnutí do souboru respondentů bylo to, aby daná osoba byla na mateřské nebo rodičovské dovolené, nebo ji měla již ukončenou. Jelikož se jedná o pilotní projekt, jehož záměrem nebylo zobecňovat zjištěné údaje, byla na začátku projektu velikost vzorku stanovena na 70 dotazovaných.

Cílem pilotního šetření bylo naznačit základní možné tendence v uvažování rodičů dětí do tří let o jeslích a rozhodování o jejich využívání. Část otázek se též zaměřovala na to, jestli a jaké jiné formy péče o děti dotazovaní využívají a zda obecně mají dostatek informací souvisejících se zařízeními péče o malé děti. Snahou bylo pokusit se identifikovat oblasti, na které by bylo dobré koncentrovat se při potenciálním navazujícím výběrovém šetření nebo kvalitativním výzkumu. Je tedy třeba výsledky prezentované v této zprávě interpretovat velmi opatrně a zdůrazňovat, že není možné je považovat za reprezentativní.

Vzhledem k tomu, že v české společnosti jsou muži pečující o dítě na rodičovské dovolené zatím spíše výjimkou (představují 1 % těch, co jsou na rodičovské dovolené), není v analyzovaném

souboru dotazovaných žádný muž. Do analýzy nakonec vstoupily odpovědi ze 74 dotazníků, pomocí nichž šetření probíhalo. Každá respondentka vyplňovala dotazník společně s tazatelem, protože dotazník obsahoval několik otevřených otázek, u nichž bylo třeba vypsát slovní odpověď. Zároveň tento způsob šetření umožnil tazateli zaznamenat i případné komentáře, názory a postoje respondentek.

Velikost vzorku dotazovaných limituje možnosti hlubší kvantitativní analýzy odpovědí. Z tohoto důvodu je použita jen srovnávací analýza četností jednotlivých odpovědí na otázky.

V závislosti na struktuře dotazníku, který obsahoval 34 otázek, byly formulovány výzkumné okruhy. Podle nich je též členěna tato výzkumná zpráva. Závěrečná kapitola pak shrnuje nejdůležitější poznatky, které vyplynuly z analýzy odpovědí na otázky.

II. Analytická část

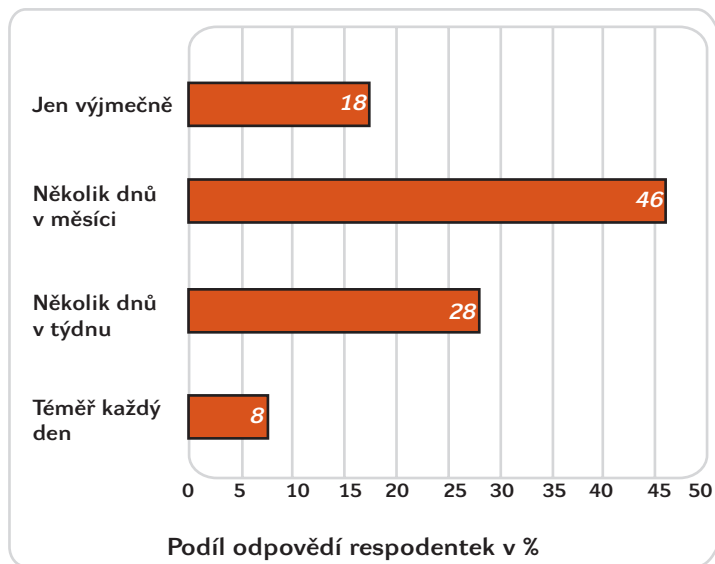
II.1 Potřeba hlídání

První série otázek se soustředila na zhodnocení potřeb matek, co se týká hlídání dětí. Na otázku, zda alespoň někdy respondentka potřebuje pohlídat dítě, naprostá většina (97 %) celkem logicky odpověděla, že ano. Tato otázka ještě nespecifikovala, jak často potřebují respondentky dítě hlídat.

⁹ Plná verze textu výzkumu, včetně ukázky dotazníku a demografických charakteristik respondentek, je ke stažení na www.genderstudies.cz

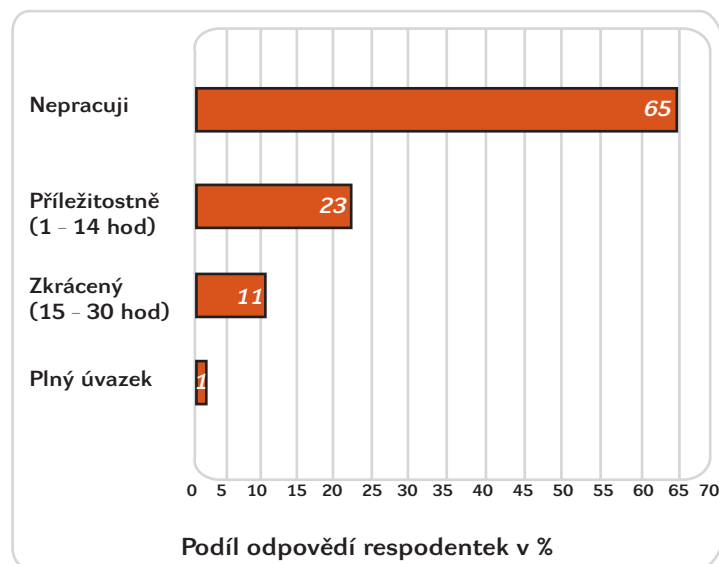
Pokud odpovědi respondentek zpřesníme o informaci, jak často potřebují dítě pohlídat (viz obr. 1), zjistíme, že nejčastěji se jedná o několik dnů v měsíci, u třetiny respondentek i o několik dnů v týdnu. Necelá pětina pak uvedla, že pohlídat dítě sice potřebují, ale jen výjimečně. Zajímavé je, že frekvence hlídání během měsíce až tak nekorresponduje s tím, zda matky chodí, či nechodí do práce, protože na potřebu hlídání velmi často reagovaly i matky, které v průběhu rodičovské dovolené nepracují.

obr. 1: Odpovědi na otázku Q5 – Jak často potřebujete pohlídat dítě?

Ve vzorku většina žen v průběhu rodičovské dovolené nepracovala (asi 65 %), oproti tomu téměř čtvrtina pracovala alespoň příležitostně a desetina i kolem poloviny pracovního týdne (viz obr. 2). Asi třetina pracujících matek přitom pracuje doma, druhá třetina naopak mimo domov, zbytek částečně doma a částečně mimo domov. Tyto výsledky by mohly poukazovat na možnou poptávku po využití zařízení péče o dítě. Konkrétní výběr zařízení záleží spíše na rozhodnutí matky, a také na tom, jaké možnosti má matka k dispozici.

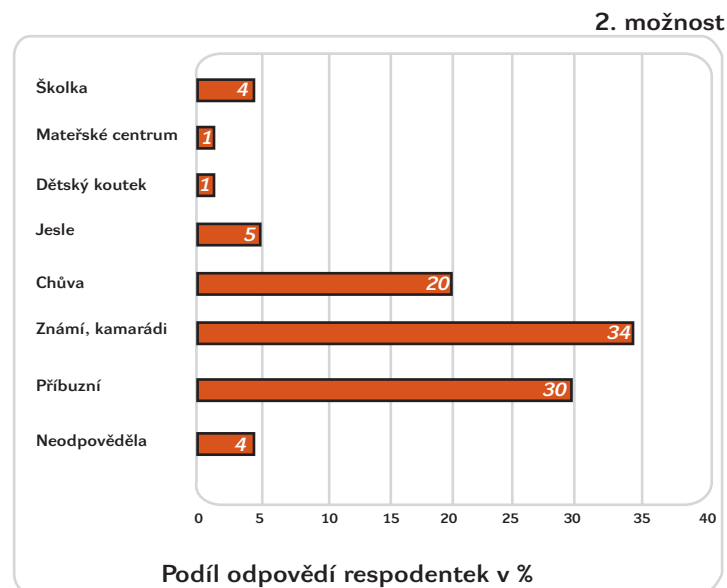
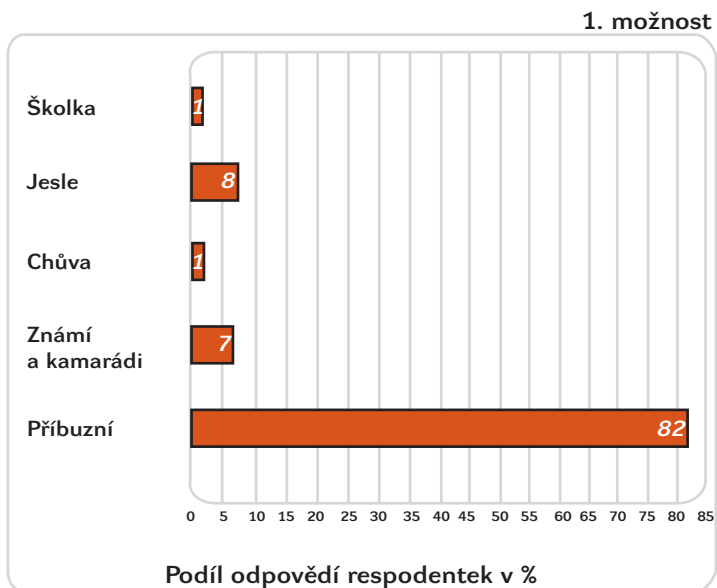
obr. 2: Odpovědi na otázku Q8 – Pracujete v současné době? Kolik hodin týdně v průměru?

II.2 Povědomí o zařízeních

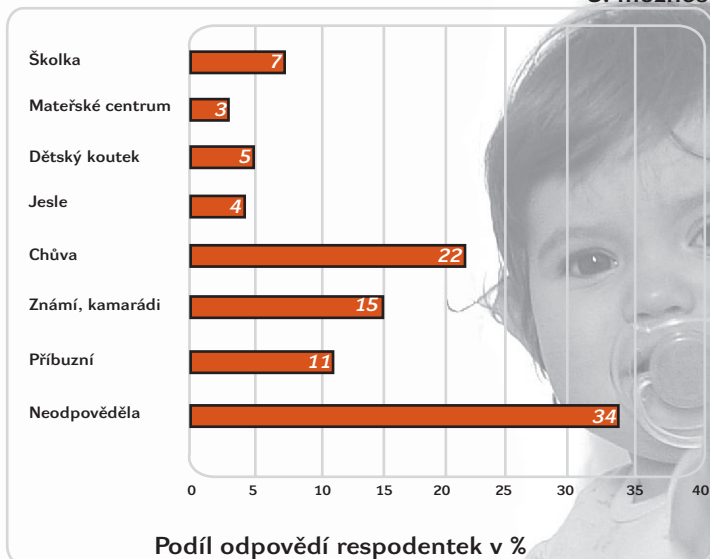
Na otevřené otázky o tom, který typ hlídání dítěte respondentky napadne jako první (viz obr. 3, 4 a 5), se jednoznačně nejčastěji objevovala možnost příbuzní (která zahrnuje veškeré příbuzné respondentky, od manžela, přes rodiče, až po širší příbuzenstvo ze strany manžela i respondentky), a to z více než 80 %. Příbuzní často figurovali i na druhém místě (30 % odpovědí), a to nejen u respondentek, které je nezmínily jako první (to znamená, že matky někoho z příbuzenstva zmiňovaly i na dalších dvou místech). Za příbuznými následuje možnost známých a kamarádů, třetí často zmiňovanou možností je potom chůva.

obr. 3, 4 a 5: Odpovědi na otázku Q10 – Které první tři možnosti hlídání dítěte se vám vybaví, když potřebujete pohlídat dítě?

3. možnost

kamarádek a známých, následuje osobní návštěva či Zlaté stránky. Většina matek pak dostupné informace považuje za dostačující.

Jen minimální část vzorku matek si žádné informace o využití zařízení péče o dítě nezjišťovala z toho důvodu, že jich mají dost a žádné jiné nepotřebují. Asi třetina vzorku potom žádné takové informace nepotřebuje, protože neuvažuje o využití žádného takového zařízení.

II.3 Dostupnost zařízení

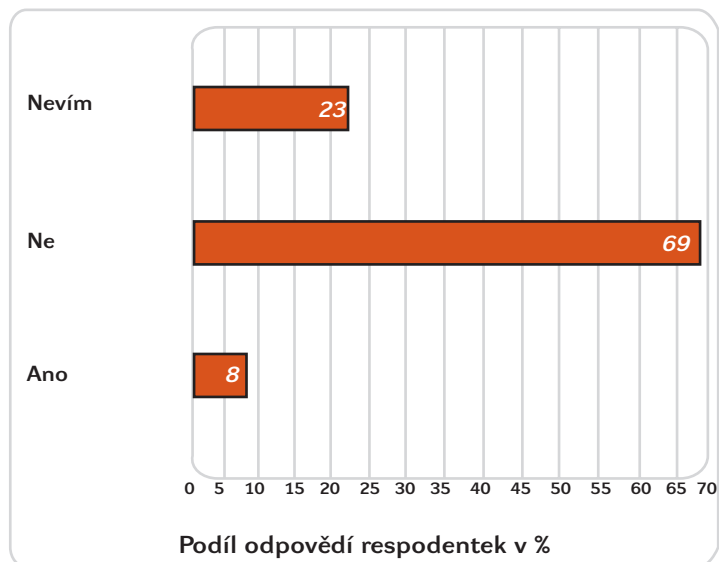
Významná zjištění přinesla analýza otázek zaměřených na dosažitelnost zařízení péče o děti do tří let, a to ze subjektivního pohledu dotazovaných žen. Při odpovědi na otázku, jak obecně považují respondentky zařízení péče o dítě za dostupná, se asi dvě třetiny vyjádřily, že dostupná nejsou (viz obr. 6). Pouze 8 % žen odpovědělo, že nabídka zařízení pokrývá poptávku. To je ovšem nedostačující pro to, aby možnost hlídání měla být k dispozici každá matka, pokud to potřebuje. Je tedy zřejmé, že převládá pocit nedostatečnosti těchto zařízení.

I když, jak se ukázalo v otázce Q8, většina matek ještě nepracuje a téměř polovina vzorku návrat do zaměstnání neplánuje nebo o tom vůbec nepřemýšlela, možnosti využití různých forem péče o dítě je zajímají, neboť většina respondentek si informace o některých zařízeních péče o dítě již zjišťovala. Nejčastěji si matky zjišťovaly informace o jeslích, ty se staršími dětmi pak také o školce, některé také překvapivě o dětských koutcích. K tomu je nutno podotknout, že dětské koutky neposkytují dlouhodobé hlídání dítěte a, jak mnohé matky při dotazování zmínily, dosti často ani neberou nejmladší děti.

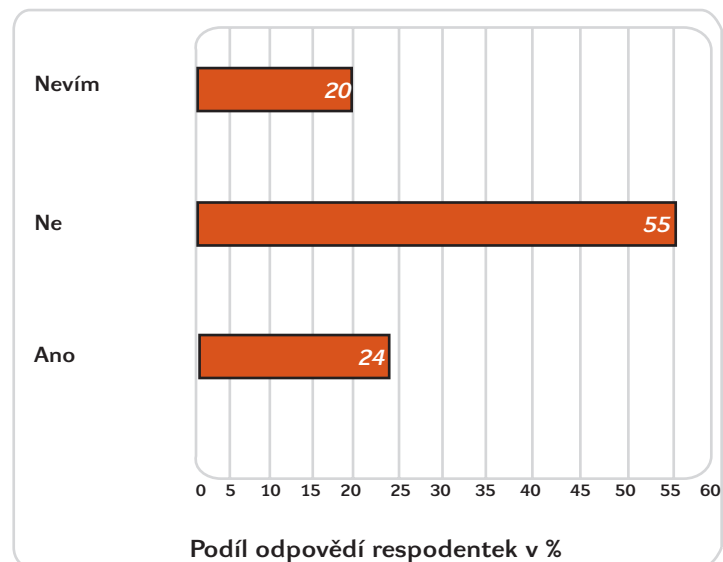
Co se týče místa, kde si matky informace zjišťují, z velké většiny je to internet. Určitá část matek také dá na doporučení

obr. 6: Odpovědi na otázku Q14 – Myslíte si obecně, že nabídka zařízení péče o děti do tří let dostatečně pokrývá poptávku po nich?

obr. 7: Odpovědi na otázku Q12 - Máte pocit, že ve vašem okolí funguje dostatek zařízení péče o děti do tří let, které byste v případě potřeby mohla využít?

Ohledně dostupnosti zařízení péče o dítě v okolí bydliště respondentek se prokázalo, že matky je z více než poloviny považují za nedostupné (viz obr. 7). Asi čtvrtina si naopak myslí, že dostupná jsou, pětina neví. Jelikož si téměř dvě třetiny vzorku již zjišťovaly informace o zařízeních péče o dítě, můžeme tyto odpovědi považovat za podložené, ne pouze odhadnuté.

Otázku na dostupnost zařízení obecně můžeme konkretizovat podle jednotlivých typů zařízení péče o dítě (Q13). Pokud se respondentky s danou formou péče nikdy nesetkaly nebo s ní neměly žádné zkušenosti, nedokázaly na tuto otázku odpovědět. Jesle zřizované obcemi (dále v textu označované jako obecní jesle) i soukromé jesle na škálách zaznamenaly nejednoznačné vymezení, téměř stejná část matek je označila za regionálně dostupné, stejně jako nedostupné. Zde zřejmě záleží na místě bydliště respondentky. K firemním jeslím se většina respondentek nevyjádřila, pokud však ano, považují je za nedostupné. Stejně je to pak s mikrojeslemi. Naopak pomoc příbuzných či známých považuje většina respondentek za dostupnou s ohledem na vzdálenost od místa bydliště. Překvapivě stejně dopadla i možnost hlídání chůvy, asi dvě třetiny respondentek ji považují za dostupnou či spíše dostupnou. Dětské koutky, které jsou časté ve velkých nákupních centrech i jinde, matky také považují za dostupné. Nejlépe z těchto možností dopadla školka, tu považuje za dostupnou nebo alespoň spíše dostupnou 90 % matek. Je však třeba připomenout, že odpovědi o prostorové dostupnosti jednotlivých typů zařízení nic nevyovídají o tom, jestli matky mají možnost do nich své dítě umístit a jestli by je v případě potřeby využily.

Co se týče finanční dostupnosti jednotlivých typů zařízení, obecní jesle jsou považovány za celkem dostupné, zatímco soukromé jesle za už spíše nedostupnější. O firemních jeslích a mikrojeslích většina matek nemá představu. Pomoc příbuzných a známých je v tomto ohledu samozřejmě dostupná. O chůvách si více než polovina respondentek myslí, že jsou dostupné, zbytek je potom hodnotí jako nedostupné, asi desetina neví. Dětské koutky i školky jsou finančně dostupnější, školka dokonce i více než jesle.

II.4 Priority v péči o dítě

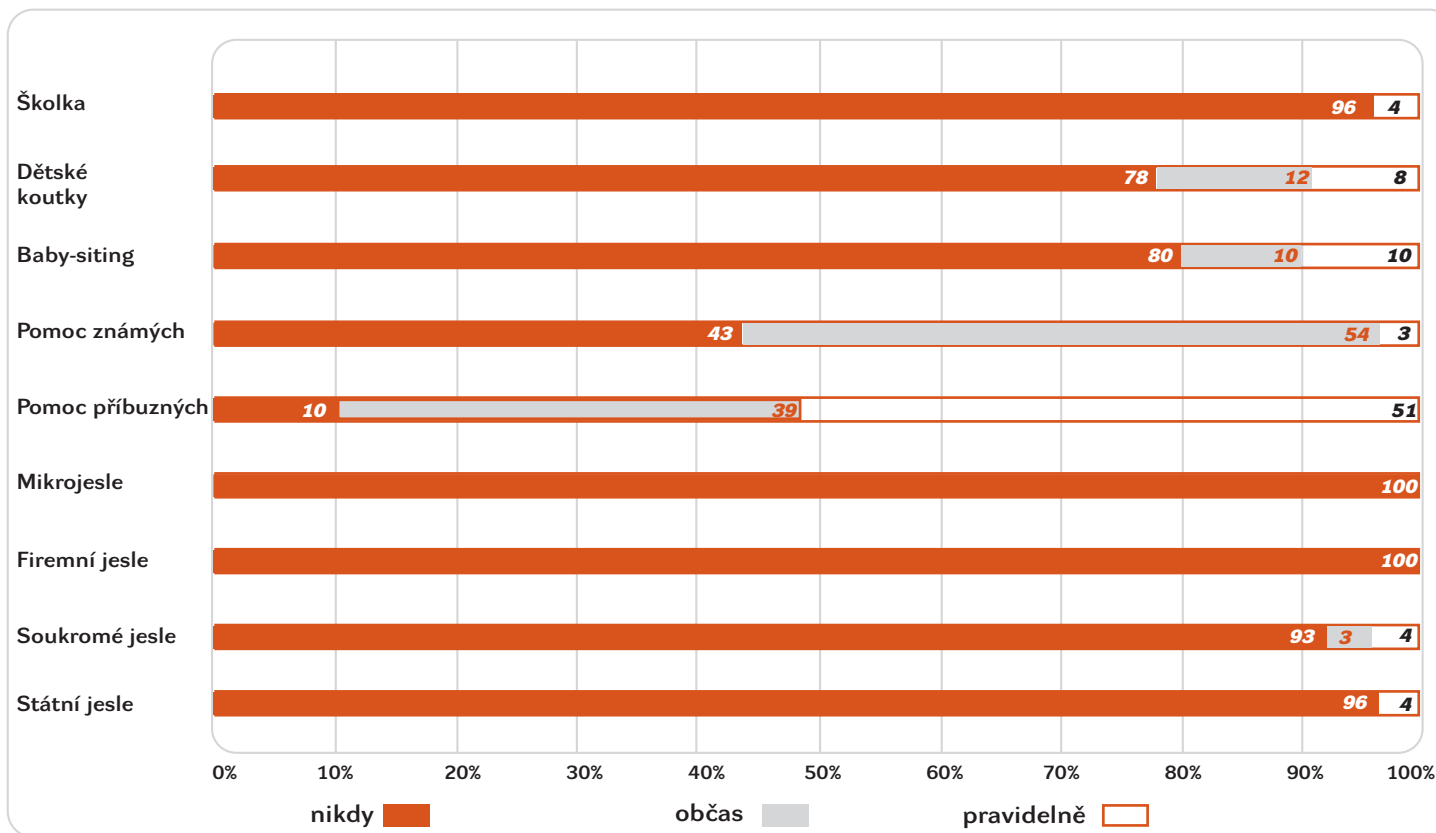
Další okruh otázek byl zaměřen na to, jaké formy péče o dítě respondentky upřednostňují a které využívají. Respondentkám bylo stejně jako v předchozích otázkách nabídnuto několik forem péče o děti s tím, že si mohly vybrat, které by ve svém okolí uvítaly (Q15). Některé matky volily jen několik možností, které jim opravdu chybí, našly se ale i ty, které uvedly všechny možnosti, aby nabídka dostupné péče byla pestrá. Nejčastěji se respondentky přiklonily ke školkám, pomoci příbuzných, dětským koutkům a obecním jeslím. Naopak nejméně volily babysitting, mikrojesle a firemní jesle. Tyto výsledky mohou naznačovat, že babysitting je v okolí matek dostupný. Nižší četnosti odpovědí u mikrojeslí a firemních jeslí mohou souviset s nízkým povědomím matek o těchto zařízeních.

Respondentky též vyjadřovaly své preference týkající se jednotlivých forem péče o dítě tím, že uváděly jejich pomyslný žebříček (Q16). Nejčastěji byla na prvním místě uváděna pomoc příbuzných (65 %), na druhém místě pak pomoc známých (43 %). Na třetím místě bylo nejčastěji zmiňováno využití babysittingu a školky. U možností využít jesle (soukromé, firemní a mikrojesle) respondentky často uváděly, že se s touto službou ještě nesetkaly. Názory na obecní jesle vykazují velkou diverzitu odpovědí – respondentky je umísťovaly na všechna místa imaginární škály oblíbenosti daných způsobů péče o děti.

Jak již bylo uvedeno výše, téměř všechny matky sdělily, že alespoň někdy potřebují pohlídat dítě. Respondentky měly též u každé z variant péče o dítě říci, jak často té dané formy péče využívají (Q17). Nejčastěji, resp. pravidelně (tzn. minimálně 1x týdně) využívá pomoci příbuzných více než polovina dotazovaných (viz obr. 8). Pravidelně má zajištěno hlídání formou babysittingu (resp. chůvy) 11 % matek. Občas (1–2x za měsíc) hlídají děti více než polovině respondentek jejich známí. To, že firemních jeslí ani mikrojeslí nevyužívá žádná z dotazovaných žen, může opět korespondovat s nižším povědomím o této službě a též jejich nedostupností.

obr. 8: Odpovědi na otázku Q17 – Využíváte některou z těchto forem péče o dítě?

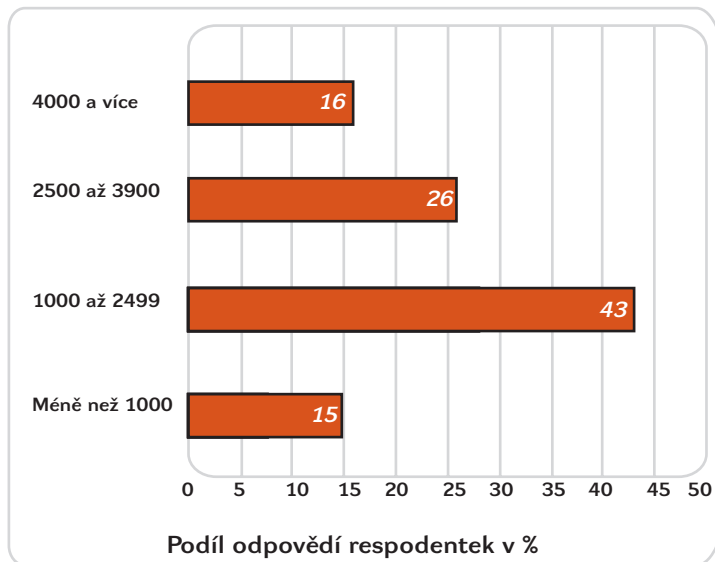

II.5 Povědomí o jeslích

Další částí této zprávy je analýza odpovědí na otázky související s povědomím o jeslích a názory dotazovaných na jejich využívání. Respondentkám byla kladena otázka, zda mají představu, kolik přibližně stojí péče v jeslích (Q18). Většina respondentek (55 %) uvedla, že neví, jak je zde péče finančně náročná. Toto zjištění jen podporuje hypotézu o nízkém povědomí žen o jeslích jako možnosti péče o děti do tří let.

Odpovědi na otázku, jaká je přijatelná cena za jesle za jejich měsíční využívání pro průměrnou českou rodinu, vykazují poměrně vysokou variabilitu (Q19, viz obr. 9). Velký rozptyl odpovědí odráží jak rozličné socioekonomické podmínky rodin, tak i fakt, že respondentky nejsou často obeznámeny o poplatcích za péči v jeslích.

obr. 9: Odpovědi na otázku Q19 – Co považujete za přijatelnou cenu za jesle pro průměrnou českou rodinu?

18

II.6 Postoj k jeslím

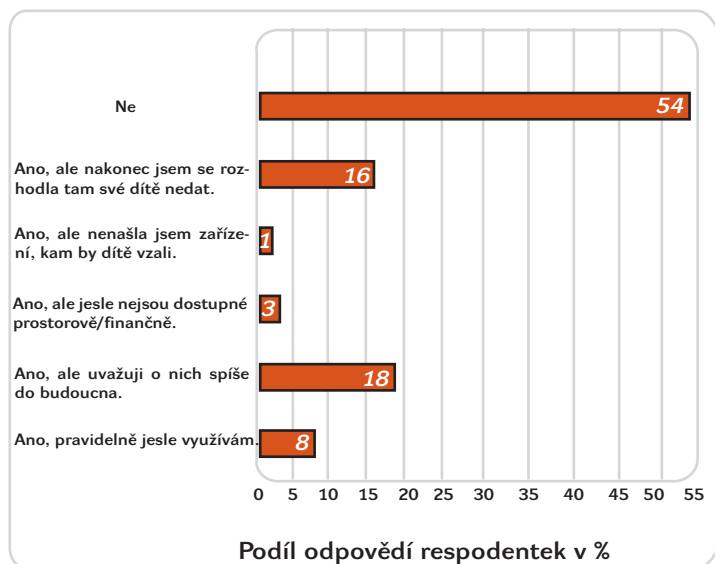
První otázka zaměřená na postoj dotazovaných k jeslím jako zařízením péče o děti do tří let se zaměřila na to, od jakého věku dítěte by mělo být možné umístit jej do jeslí (Q20). Jesle totiž mají různá vstupní kritéria pro své potenciální klienty. Názory matek na věk, od kterého by jesle měly děti přijímat, jsou poměrně diverzifikované. Respondentky měly tendenci zohledňovat jak vlastní názor, tak potřeby žen ve svém okolí. Čtvrtina dotazovaných si myslí, že jesle by měly přijímat děti již v půl roce nebo dříve, necelé dvě pětiny uvádějí, že by jesle měly být dostupné pro děti od 6. dokončeného měsíce do jednoho roku věku. Celkem 95 % dotazovaných považuje za přijatelný minimální věk dětí umístěných do jeslí 2 roky a méně. Jen necelých 5 % respondentek zmínilo 3 roky (tedy že by jesle děti do tří let neměly přijímat vůbec).

Zjišťován byl i zájem matek o využití jeslí (Q21). Více než polovina respondentek uvedla, že zatím o využití jeslí neuvažovala (viz obr. 10). Druhou nejpočetnější skupinu (přibližně 18 %) tvoří matky, které o jeslích přemýšlejí do budoucna. Necelá sedmina dotazovaných využití služeb jeslí již zvažovala, ale rozhodla se tam své dítě neumístit. Pouze 8% byla četnost těch odpovědí, že respondentky své dítě do jeslí pravidelně umísťují. Je ale důležité si uvědomit, že koncem roku 2005 bylo v celém Česku evidováno 54 jeslí, mikrojeslí a dalších dětských zařízení s 1671 místy¹⁰. Znamená to, že na místo v jeslích měla teoretickou šanci méně než 2 % dětí narozených během kalendářního roku 2005. Z pohledu Lisabonské strategie je to téměř alarmující stav. Tento koncept totiž jako jednu z priorit definoval rozšíření kapacit zařízení péče o děti ve věku 0–3 let na 33 % jejich počtu¹¹.

¹⁰ Kuchařová, V., Suobodová, K. 2006. Síť zařízení denní péče o děti předškolního věku v ČR. Dostupné na: http://www.vupsu.cz/Fulltext/uz_225.pdf.

¹¹ MPSV ČR (2004b) Národní zpráva o rodině (zkrácená verze). Dostupná na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/900/zprava_zkr.pdf.

obr. 10: Odpovědi na otázku Q21 – Uvažovala jste někdy o využití jeslí?

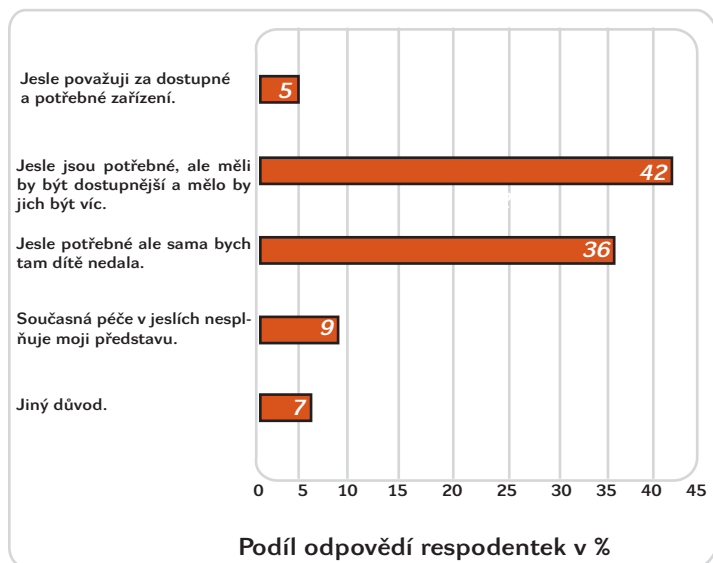
Četnosti odpovědí na jednotlivé varianty otázky Q21 jsou nejspíše podmíněny věkovou strukturou dětí respondentek. S rostoucím věkem dětí zpravidla roste i zájem respondentek vrátit se do práce, a proto postupně začínají zjišťovat informace a na základě nich uvažovat o umístění svých dětí do jeslí. Žádná z dotazovaných matek s dítětem prvního pořadí mladším jednoho roku službu jeslí nevyužívá. Naopak 10 % matek, které mají dítě prvního pořadí starší jednoho roku, své dítě do jeslí dává.

Respondentkám, které uvedly, že zatím o využití jeslí neuvažovaly, byla pokládána otázka (Q22) kvůli důvodu, proč o jeslích pro své dítě nepřemýšlely. Analýza výsledků ukázala, že služby jeslí nepotřebuje zhruba jedna třetina těchto respondentek, pětina využívá jiné formy péče o dítě a více než 40 % nepovažuje jesle za vhodné pro své dítě.

Stejný soubor žen, tedy těch, které využití jeslí prozatím nezvažovaly, byl požádán o uvedení předpokladu, za kterého by byly ochotny své dítě do jeslí umístit (Q23). Respondentky měly možnost sdělit více než jednu možnost. Změna vzdálenosti jeslí od místa bydliště, změna provozní doby jeslí a zmenšení finanční náročnosti jeslí by nehrály u těchto žen v jejich rozhodování téměř žádnou roli. Pro 7 % žen by byla směrodatná změna ve způsobu péče o děti v jeslích. Více než tři čtvrtiny dotazovaných by dítě do jeslí umístily, pokud by neměly jinou možnost, jak se o dítě postarat. Do jeslí by své dítě nedalo 15 % respondentek z těch, které zatím o jeslích pro své dítě neuvažovaly.

Pro zjištění konkrétního postoje žen k jeslím bylo všem ženám nabídnuto několik výroků s tím, jestli by mohly vybrat ten, který by nejlépe shrnul jejich mínění o jeslích (Q24). Dotazované se nejčastěji přiklonily k názoru, že jesle jsou potřebným zařízením, měly by být dostupnější a mělo by jich být víc (viz obr. 11). Druhou nejčastější odpovědí, kterou respondentky vybraly, byl výrok, že jesle jsou potřebné zařízení, ačkoli samy by tam své dítě nedaly. Pouze 5 % respondentek se nejvíce ztotožnilo s míněním, že jesle jsou dostupné a potřebné zařízení. Žádná z respondentek nezaujala krajně negativní postoj a nevyjádřila se pro zrušení jeslí.

obr. 11: Odpovědi na otázku Q24 – Jaký výrok nejlépe vystihuje Váš postoj k jeslím?

Aby bylo možné lépe identifikovat klíčové činitele, které ovlivňují ženy při výběru jeslí, měly respondenty zvolit dva hlavní faktory, jež jsou pro ně při tomto rozhodování nejdůležitější (Q25). Celkový počet odpovědí byl tedy roven dvojnásobku vzorku respondentů, tedy 148 (tzn. 100 %; viz tab. 1). Nejčastěji ženy zmiňovaly důležitost vzdálenosti od místa bydliště (téměř třetina odpovědí) a doporučení známých (pětina odpovědí). Nabízí se tedy hypotéza, že pro ženy je důležitá osobní zkušenost někoho z jejich okolí s konkrétním zařízením. Zanedbatelný podíl odpovědí představuje četnost u provozní doby jako faktoru, který by mohl být důležitý při výběru jeslí. Tento výsledek by mohl korespondovat

20

s dnes téměř běžnou pružnou pracovní dobou a pozvolným nárůstem možností zkrácených úvazků. Na druhou stranu v odpovědích respondentek může hrát roli také fakt, že jen malá část vzorku do jeslí své dítě pravidelně umísťovala, a tudíž měla zkušenost s provozní dobou jeslí. Zbytek vzorku se k této otázce vyjadřoval jen jako k hypotetické možnosti, a proto u těchto respondentek převažovaly jiné faktory pro výběr jeslí.

tab. 1: Odpovědi na otázku Q25 – Jaké faktory jste brala nebo byste brala nejvíce v úvahu při výběru jeslí?

Faktor	Vzdálenost od místa bydliště	Finanční požadavky	Provozní doba	Ochota přijmout mé dítě	Doporučení známých	Nadstandardní nabídka péče o dítě	Jiné
Podíl odpovědí respondentek v %	29	19	3	6	22	14	6

Poslední otázka v okruhu Postoj k jeslím nabídla dotazovaným několik tvrzení o jeslích (viz tab. 2). Respondentky měly projevít svůj souhlas, resp. nesouhlas s nimi. Téměř polovina žen si myslí, že počet jeslí v ČR není dostatečný. Za spíše nedostatečné je považuje 18 % respondentek. Třetina nedokáže tento výrok zhodnotit, a to nejen vzhledem k tomu, že se situací mimo Prahu spíše obeznámeny nejsou. Názory na to, zda by děti měly či neměly být v cizím prostředí, byly různé. Nejvyšší četnost se ale vyskytuje u nesouhlasu s tímto tvrzením. Respondentky se naopak jednoznačně postavily za to, že jesle usnadňují rodičům péči o děti, což není překvapivé zjištění. Souhlasí a spíše souhlasí téměř 80 % dotazovaných žen. Na výrok, že by se současná podoba jeslí měla změnit, neuměla více než polovina respondentek odpovědět.

Může to být spojeno s tím, že většina matek nemá osobní zkušenost s péčí v jeslích. Více než 80 % žen se přiklonilo k tomu, že by stát měl podporovat provoz jeslí a jejich rozšiřování. To koresponduje s bilancí prvního tvrzení. U hodnocení kvality péče v jeslích zaznamenaly opět vysoké četnosti odpovědi „nevím“. Nabízí se proto souvislost tohoto výsledku s tím, že více než polovina dotazovaných neví, jestli by se měla současná podoba jeslí změnit. Téměř stejné četnosti odpovědi „nevím“ na tato dvě tvrzení poukazují na to, že respondentky odpovídaly pravdivě. Další výrok se zaměřoval na to, zda dotazované souhlasí s tím, že jesle usnadňují návrat do zaměstnání v průběhu nebo po skončení rodičovské dovolené. Celkem více než 90 % žen uvedlo, že s tímto tvrzením souhlasí nebo spíše souhlasí. K zajímavým poznatkům dospěla analýza četností v odpovědích hodnotících, zda dítě je, či není v jeslích stresováno. Odpovědi respondentek se nevyznačují nějakou významnou tendencí, protože četnosti v jednotlivých kategoriích jsou na relativně podobné úrovni (kromě podílu zastoupení respondentek u odpovědi „nesouhlasím“). Všechny ostatní varianty zahrnují přibližně 20 a více % respondentek. Diverzita odpovědí by opět mohla mít souvislost s tím, že dotazované nemají osobní zkušenost s jeslemi. Navíc jedna pětina z nich nedokázala určit, jestli je dítě v jeslích stresováno. Téměř dvě třetiny žen uvedly, že nárok na umístění dítěte do jeslí by měl mít každý rodič. Navíc dalších 16 % se přiklonilo k variantě „spíše souhlasím“. Zdá se, že dotazované ženy byly schopné se objektivně postavit k této otázce, a tedy zvážit i to, zda je třeba, aby rodiče malých dětí měli mít možnost volby při rozhodování o způsobu péče o své děti. U posledního výroku se měli rodiče vyjádřit k tomu, zda si podle nich dítě v jeslích osvojí sociální chování a mnohému se naučí. Celých 80 % všech dotazovaných deklarovalo, že souhlasí, resp. spíše souhlasí s tímto tvrzením. To naznačuje, že dotazované matky uvažují o důležitosti sociálních kontaktů svých dětí mladších třech let s jejich vrstevníky.

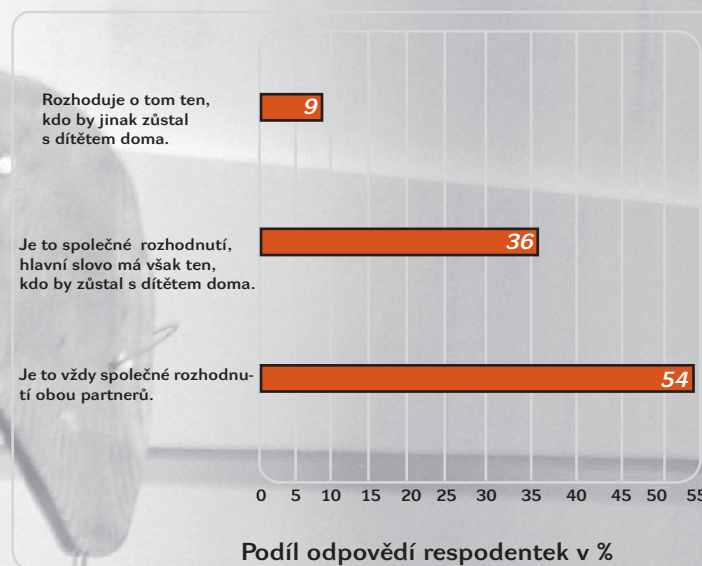
tab. 2: Odpovědi na otázku 26 – Vyjádřete prosím svůj názor na následující výroky.

	Souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Ne-souhlasím	Nevím
Počet jeslí v ČR je dostatečný.	7	1	18	46	28
Dítě do tří let by nemělo být v cizím prostředí.	14	27	24	34	1
Jesle usnadňují rodičům péči o děti.	45	34	12	7	3
Současná podoba jeslí by se měla změnit.	22	16	7	1	54
Stát by měl podporovat provoz jeslí a jejich rozšiřování.	61	22	7	3	8
Péče o děti v jeslích je kvalitní.	7	20	12	5	55
Jesle usnadňují návrat do zaměstnání v průběhu nebo po skončení rodičovské dovolené.	72	19	5	1	3
Dítě je umístěním do jeslí stresováno.	19	24	27	9	20
Nárok na místo v jeslích pro své dítě by měl mít každý rodič.	61	16	8	8	7
V jeslích si dítě osvojí sociální chování a mnohé se naučí.	45	35	9	4	7

II.7 Ovlivnění rozhodování

Poslední okruh otázek se zabývá tím, jak probíhá u respondentek rozhodovací proces o využívání zařízení péče o malé děti – konkrétně jeslí. Z rozložení četností odpovědí respondentek je zřejmé, že v drtivé většině domácností rozhodují nebo by rozhodovali oba partneři společně (viz obr. 12). Přesto v téměř 36 % případů má hlavní – konečné – slovo ten, kdo by jinak s potomkem zůstal doma. Lze se domnívat, že se jedná s největší pravděpodobností o matku dítěte. Pouze 9 % dotazovaných odpovědělo, že o (ne)umístění dítěte do zařízení péče o něj rozhoduje osoba, která se o dítě stará (by se starala). Opět by se pravděpodobně jednalo o jednoho z rodičů. Ani v jednom případě nezazněla odpověď, že o daném problému rozhoduje výhradně partner nebo zcela jiná osoba. Tento výsledek nenaznačuje nic ohledně rozdělení péče o dítě, nicméně dokládá, že muži mají tendenci zapojovat se do rozhodování o tom, zdali rodina bude využívat některé ze zařízení péče o nejmladší děti. Jakým způsobem ovšem muži ovlivňují toto rozhodování (jestli v rodině panuje konsensus, či se partneři snaží partnerku přesvědčit o jiných možnostech, než si představují samy partnerky), v rámci této otázky zjišťováno nebylo a bylo by spíše námětem na podrobnější zkoumání.

Obr. 12: Odpovědi na otázku Q27 – Kdo ve Vaší domácnosti rozhoduje o tom, zdali budete využívat nějaké zařízení péče o dítě?

Při hlubší analýze odpovědí na otázku Q28, kde se respondentky vyjadřovaly k tomu, kdo by se podílel na výběru konkrétního zařízení, tedy s kým by se o volbě dané instituce radily (přičemž zde byla možnost uvést i více odpovědí), byla tendence o zapojování partnera do rozhodování o péči o dítě potvrzena. Z celého vzorku dotazovaných žen odpovědělo 85 % z nich, že by o výběru spolurozhodoval manžel (případně v nesezdaných soužitích partner). Jen 15 % respondentek by o využití výchovné instituce rozhodovalo samo. V 11 % případů by byl brán v potaz i názor známých a pouze výjimečně by se na výběru zařízení péče o dítě podíleli rodiče, a to jak ze strany matky, tak ze strany otce dítěte.

Výsledky těchto odpovědí poukazují na to, že rozhodnutí využít, či nevyužít jesle (případně školku), je ve většině rodin záležitostí obou partnerů, přičemž příbuzenstvo a známí na toto rozhodnutí mají téměř zanedbatelný vliv.

II.8 Kvalitativní zhodnocení

a) Cíl interpretace kvalitativních dat

Ačkoliv byl výzkum veden jako kvantitativní a primárním zdrojem dat se staly odpovědi v dotaznících, četnost spontánních výpovědí žen vedla ke snaze pokusit se v rámci analýzy o nastínění aspektů, které vyjadřovaly i samy ženy a které nebyly explicitně zahrnuty do otázek koncipovaných v rámci dotazníků. Z přístupu jednotlivých respondentek je přitom patrné, že zkoumanou problematiku vnímají jako oblast, která se jich přímo týká a ke které také cítí potřebu se samy vyjadřovat. Během vyplňování dotazníku ženy často samy spontánně hovořily o svých zkušenostech se zařízeními péče o děti do tří let i o svých postojích a názorech na tyto formy péče a jejich fungování. O relevanci tématu hovoří také fakt, že oslovené respondentky odmítaly účast ve výzkumu jen velmi sporadicky a naopak účast v něm často pokládaly za možnost vyjádřit se k problematice, která se přímo týká jejich každodenního života. Všechny tyto skutečnosti poukazují na to, že sledované téma je ženami vnímáno jako aktuální.

Následující část se zabývá názory na zařízení péče o děti do tří let tak, jak byly respondentkami formulovány v průběhu vyplňování dotazníků. Středem zájmu jsou způsoby argumentace používané při zdůrazňování potřebnosti či naopak nedostatku těchto zařízení a problémy, se kterými se ženy setkávaly při jejich využívání nebo hledání. Je ale nutné mít na paměti, že vzhledem k velikosti vzorku a podobě výzkumu se rozhodně nejedná o zjištění, která by mohla být považována za reprezentativní nebo která by si činila nárok na nějaké širší zobecňování. Následující pasáže jsou spíše jistým načrtnutím názorů, které v rámci výzkumu ze strany našich respondentek zazněly. Cílem tohoto textu je proto pouze nastínit témata, která se při kontaktu s ženami objevovala,

jejich plné obsáhnutí by si ale vyžadovalo výzkum jiného rozsahu i charakteru, jak již bylo řečeno v úvodní kapitole.

b) Objevující se argumentace ve vztahu k využívání zařízení péče o děti do tří let

Mezi výpověďmi respondentek lze identifikovat dva odlišné styly argumentace vztahující se k zařízením péče o děti do tří let. Ženy se lišily především mírou důrazu na jednotlivé aspekty výchovy, které se pak následně promítaly i do jejich vztahu k formám péče. V tento moment je ale nutné podotknout, že se nejednalo o striktní odmítání nebo naopak přijímání těchto zařízení, ale že se většina respondentek blížila spíše blíže k jednomu či druhému pólu.

Dotazované ženy, které zdůrazňovaly potřebnost těchto zařízení, tak často činily především v souvislosti s plánovaným nebo již probíhajícím návratem do zaměstnání. Vnímání vazby mezi „snadnějším“ návratem do zaměstnání a možným využíváním jeslí potvrdila také data z dotazníků, kde 72 % dotázaných souhlasilo s tím, že jesle usnadňují návrat do zaměstnání v průběhu nebo po skončení mateřské dovolené. Druhým významným motivem, který se v rozhovorech objevoval, bylo zdůrazňování pozitiv, která mohou takováto zařízení přinést pro vývoj dítěte. Možnost kontaktu dítěte se svými vrstevníky a setkání se s novými formami „zábavy“, které rodiče doma svému dítěti nemohou nabídnout, byly vnímány jako další důvod, proč služeb zařízení využívat. V těchto případech ale ženy často preferovaly spíše krátkodobé pobyty (například jeden den v týdnu v jeslích nebo návštěvu dětských koutků). Respondentky, jež péči pro své dítě v zařízeních spíše odmítaly, se nejčastěji odvolávaly na své představy o správné podobě výchovy dítěte, kterou vztahovaly k potřebě individuální péče a především kontaktu dítěte s matkou¹².

¹² *Není bez povšimnutí, že respondentky v těchto případech hovořily především o kontaktu dítěte s matkou. Otec byl v těchto případech zmiňován velmi okrajově, spíše pak vůbec. Je tedy možné uvažovat o tom, že tento typ argumentace se úzce odvolává na tradiční představy o roli ženy při výchově dítěte a jejích povinnostech v rámci rodiny. Tuto domněnku podporují také některé výroky respondentek, kdy o jeslích hovořily jako o pohodlnosti, která sice může odlehčit matkám, ale na úkor dítěte. Jedna respondentka v této souvislosti uvedla, že jesle jsou vhodné „leda tak pro samoživitelky“ – tedy pro ženy, které jsou nuceny přebírat role, které tradičně vykonává partner.*

Tyto ženy se často vyjadřovaly v tom smyslu, že dítě má být hlavně s matkou, především do věku 3 let. S tímto pohledem pak rovněž souvisel odmítavý postoj k cizímu prostředí a také k neznámým lidem. Jedna z respondentek v této souvislosti odůvodňovala svůj negativní postoj k většině zařízení nedůvěrou v tamní personál, který by si „musela vždy nejprve prověřit“, než by mu své dítě svěřila. Je ale nutné dodat, že ačkoliv tyto ženy zařízení péče o děti do tří let pro své dítě odmítaly, nestavěly se negativně k jejich samotné existenci. Většinou je ale považovaly za volbu pouze pro ženy, které se rozhodnou jít pracovat nebo které nemají jinou možnost, jak se o své dítě postarat. Lze se tedy domnívat, že jejich negativní postoj k těmto zařízením vyvstával především z jejich představ o vhodné podobě mateřství¹³.

Tento výzkum rovněž naznačuje, že rodiče pravidelně navštěvující mateřská centra tvoří skupinu se specifickým postojem k využívání zařízení péče o děti. Ačkoliv v analyzovaném souboru tvořili tito respondenti pouze malý zlomek (jednalo se o pět respondentek), výrazná shoda v jejich postojích k výchově a fungování zařízení péče o děti naznačuje, že lze uvažovat o tom, že klienti těchto center tvoří skupinu s podobně odmítavým postojem k jeslím a jiným zařízením, vycházejícím především z jejich představ o potřebách dítěte. Tyto respondenty se shodně odvolávaly na nevhodnost cizího prostředí a absence matky pro psychický vývoj dítěte a požadovaly modernizaci současné podoby jeslí. Zajímavým aspektem bylo také zdůrazňování kojení jako překážky možnosti umístit dítě do zařízení péče o děti do tří let¹⁴.

¹³ Spojování návratu do zaměstnání s využitím zařízení může být důvodem odmítavého postoje těchto žen. Například výzkum zpracovaný Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí (2006: 26) ukazuje, že ženy zastávající „tradiční“ postoj k mateřství, zůstávají doma s dítětem déle a do zaměstnání se vrací až v pozdějším věku dítěte (Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů, 2006, dostupná na http://www.vupsvo.cz/Fulltext/uz_195.pdf).

¹⁴ Tento důvod uvedly tři respondenty jako odpověď na otázku, proč se nakonec rozhodly své dítě do jeslí nedat i přesto, že o jejich využití uvažovaly. Zajímavé je, že tento důvod se objevil pouze u respondentek, které pravidelně využívaly služeb mateřského centra.

c) Obtíže, se kterými se ženy setkávají při hledání a využití zařízení péče o děti do tří let

Zkušenost s rozhovory s ženami v rámci dotazování ukázala na několik zásadních obtíží, kterým musí rodiče čelit, pokud se pro péči v zařízeních rozhodnou. Jak potvrzují také data získaná z dotazníků, 69 % respondentek si myslí, že nabídka zařízení dostatečně nepokrývá poptávku po nich. Respondentky tuto skutečnost tematizovaly také na základě vlastní zkušenosti. Neuspokojení poptávky přitom odkazovalo jak k časovým možnostem těchto zařízení, tak jejich kapacitě. Jedna z respondentek si tak například stěžovala, že místo pro její dítě se v mateřské školce uvolnilo pouze na základě náhody a teprve dva dny před začátkem školního roku. Podobně jiná respondentka zmiňovala malou flexibilitu obecních jeslí, co se týče možnosti přijetí dítěte pouze na několik hodin. S tímto faktem souvisí také další okruh problémů, který respondentky v rámci rozhovorů reflektovaly. Současný systém vyplácení rodičovského příspěvku dovoluje rodičům dětí mladších tří let využívat zařízení péče o děti pouze pět dnů v měsíci. Obecní jesle ale zároveň, ze zkušenosti respondentek, neumožňují rozložit tyto dny na hodiny tak, aby například dítě mohlo pobývat v jeslích pouze dvě hodiny dva dny v týdnu podle momentálních časových potřeb rodičů. Několik respondentek proto z obav, aby o rodičovský příspěvek nepřišly, jesle nevyužívaly, a to i přesto, že o jejich využití uvažovaly a jejich služby potřebovaly.

Výpovědi respondentek také poukazují na poptávku po zařízeních pro děti, které vyžadují speciální péči. Objevily se případy, kdy rodiče chtěli využívat některou z forem zařízení péče o děti, ale vzhledem ke specifickým potřebám dítěte (například v případě silné alergie nebo zrakového handicapu) nemohli najít zařízení, které by bylo schopné jejich dítěti poskytnout adekvátní péči.

Rozhovory s respondentkami zároveň upozornily na další zajímavý aspekt vztahu k zařízením péče o děti do tří let. Ačkoliv lze obecně konstatovat, že informovanost ohledně fungování

mikrojeslí a firemních jeslí je malá a rovněž v našem souboru se nevyskytla žádná respondentka, která by tuto formu péče využívala, mezi dotazovanými lze vysledovat určitou skupinu žen, které tuto formu péče postrádají. Ve vzorku se dokonce objevila respondentka, která uvažovala o zřízení vlastních mikrojeslí. Administrativní průtahy a později i nabídka umístění vlastního dítěte do mateřské školky ji ale od původního záměru odradily. I u ostatních respondentek se objevovaly názory požadující větší zapojení státu do podpory obecních, ale i soukromých subjektů tak, aby se péče v nich stala finančně široce dostupnou. Jedna z respondentek v této souvislosti poukazovala na nutnost zmírnit restriktce vůči soukromým subjektům v oblasti zřizování zařízení, aby bylo možné rozšířit jejich nabídku i s ohledem na specifické potřeby některých dětí.

III. Závěr

Zjišťování kvantitativního charakteru proběhlo dotazníkovou formou. Výzkumný záměr zahrnoval posouzení toho, jak jsou rodiče dětí do tří let obeznámeni o zařízeních péče o malé děti (především o jeslích). Cílem bylo též získat informace o potenciální poptávce rodičů po různých formách péče o děti do tří let věku a představu o jejich postoji k nim. Centrem zájmu se staly jesle. Přestože se jednalo o šetření, které je možné chápat jako kvantitativní, bylo možné naznačit i určité závěry za pomoci kvalitativního přístupu.

Většina dotazovaných žen uvedla, že si již zjišťovaly informace o zařízeních péče o děti, a to především na internetu nebo od známých či kamarádek. Tato problematika respondentky zajímá, ale na druhou stranu je jejich povědomí o těchto zařízeních poměrně malé. Co se týká jeslí, více než polovina respondentek nemá představu o finanční náročnosti péče o děti v nich. Dotazované matky se též z více než 50 % nedokázaly vyjádřit k tomu, zda si myslí, že by se současná podoba jeslí měla změnit a k tomu, jestli je péče o děti kvalitní.

Na druhou stranu se více než 80 % respondentek přiklonilo k názoru, že by stát měl podporovat provoz jeslí a jejich rozšiřování. Koresponduje to i s údajem, že přibližně dvě třetiny z dotazovaných žen nepovažují zařízení péče o děti do tří let za dostupné. Navíc 42 % respondentek se ztotožnilo s výrokem, že jesle jsou potřebné zařízení a mělo by jich být více (ženy vybíraly jim nejbližší tvrzení ze šesti různých výroků).

Na otázku zájmu o jesle více než polovina respondentek odpověděla, že zatím o jejich využití nepřemýšlela. Ženy často využívají jiné formy hlídání – preferují zpravidla příbuzné nebo blízké známé. Na druhou stranu jesle jsou často vnímány jako alternativa v situaci, kdy ženě nemohou s hlídáním dětí vypomoci právě rodinní příslušníci nebo někdo další z jejího okolí. Jesle se neumisťují mezi prioritami, ale obecně negativní postoj k nim zaznamenaný nebyl. Skupina 18 % žen uvedla, že o jeslích uvažuje do budoucna. Vzhledem k nízkému počtu jeslí a tedy k omezené nabídce míst v nich ovšem vyvstává otázka, zda by takové poptávce mohlo být vůbec vyhověno. Navíc soukromé jesle by byly pro respondentky zpravidla finančně nedostupné. U dotazovaných žen byla též sledována tendence rostoucího zájmu o jesle se zvyšujícím se věkem dětí. Matky starších dětí totiž zpravidla více uvažují o návratu do zaměstnání než matky kojenců a otázka hlídání dětí je tedy pro ně spíše aktuální.

Ačkoli výsledky terénního šetření přinesly zajímavá a důležitá zjištění, je třeba s jejich obsahem nakládat opatrně. Omezená velikost souboru neumožňuje zobecňovat výsledky na celou populaci Prahy. Tendence a názory respondentek znamenají velkou výzvu pro další hlubší zkoumání, případně porovnání s výsledky jiných podobně zaměřených výzkumů.

Finanční analýza: současné a budoucí možnosti financování provozu jeslí

Markéta Novotná

Finanční náročnost provozu jeslí je významným argumentem, proč bývají jesle rušeny. Existují tedy možnosti, kde jinde získat peníze, než z obecního rozpočtu? Je možné navyšovat poplatky za jesle, aniž by to výrazně snížilo jejich využívání rodiči?

Následující analýza v první části stručně popisuje, jak jsou dnes financovány obecní jesle, a v druhé načrtává možnosti jejich financování z evropských strukturálních fondů a podobných zdrojů. Přitom ale uvádí i možná úskalí „projektové“ finanční podpory.

I. Financování jeslí – popis a analýza současného stavu

Pro potřeby analýzy současného financování jeslí je nezbytné definovat rozdíly a specifika jeslí a dalších dětských zařízení pro děti do tří let.

V současné době jsou jesle zřizovány a provozovány ze strany obcí, měst a městských částí jako součást jejich příspěvkových organizací a jejich hospodaření je v souladu se zněním Zákona č. 250/2000 Sb. o rozpočtových pravidlech, a jsou tak zahrnuty do organizační složky územně samosprávných celků.

V tomto smyslu jsou jesle součástí center sociálních služeb nebo přímo zdravotnických zařízení obcí, měst a městských částí a jejich činnost a kontrola nad ní spadá do kompetence Ministerstva zdravotnictví ČR.

Tento fakt významně ovlivňuje finanční náročnost provozu těchto zařízení z hlediska požadavků na kvalifikaci a tím i mzdových nároků (v jeslích mohou být zaměstnány pouze kvalifikované dětské sestry) a hygienických standardů provozu.

V souladu s uvedeným statutem jeslí jsou tato zařízení a jejich provoz financovány přímo z rozpočtu obcí a měst a částečně jsou provozní náklady hrazeny z vlastních příjmů tj. z příspěvků rodičů dětí.

Na základě provedeného šetření a dotazování zástupců vedení jeslí a rodičů dětí jesle navštěvující provedeného v říjnu 2007 v Liberci, Hradci Králové, Brně, Litoměřicích a jednotlivých městských částech Prahy nebyly na otázky týkající se problémů a překážek financování uvedeny ze strany vedení jeslí žádné zásadní problémy, pouze u většiny zřizovatelů je snaha nezvyšovat provozní výdaje a ani příspěvek z rozpočtu obce a města ani příspěvek rodičů. Tento závěr je však třeba chápat v kontextu toho, že v období od roku 1990 byla řada jeslí zrušena (např. v Jablonci nad Nisou nejsou v současné době v provozu žádné jesle).

Zdroje na provozní náklady jeslí jsou pravidelně plánovány a jsou součástí ročního rozpočtu obcí a měst a tyto prostředky jsou určeny na krytí běžných provozních nákladů, včetně mzdových, na nákup plánovaného vybavení a plánované opravy a údržbu. Část provozních nákladů je krytá z příjmů, tj. příspěvku rodičů, který se skládá z tzv. školného, účtovaného měsíčně pro přihlášené dítě, a stravného, hrazeného za každý den dítěte v jeslích.

Výše příspěvku rodičů je stanovena zřizovatelem a dle informací získaných z šetření je jeho výše vnímána ze strany zastupitelstva jako velmi citlivá a významně vnímaná veřejností, proto je jeho výše poměrně stabilní a pokud je zvyšován, tak postupně po malých částkách.

Vlastní poměr podílu financování ze strany obcí a měst a příspěvků rodičů je dle údajů získaných v rámci šetření srovnatelný ve všech dotazovaných zařízeních. Přibližně 80–85 % finančních prostředků pochází z rozpočtu obce a 15–20 % z příspěvku rodičů obvykle v závislosti na velikosti jeslí a lokalitě.

Příkladem mohou být údaje o jeslích v Hradci Králové. Při kapacitě jeslí 75 dětí činí roční rozpočet přibližně pět milionů Kč, fixní příspěvek rodičů je 1100 Kč/měsíc, při uvedeném počtu dětí je to 20 % z celkové částky ročního rozpočtu. Dále rodiče platí 51Kč/den za každý den dítěte v jeslích, to znamená dalších 1020

Kč při plné docházce dítěte do jeslí, tj. 20 dnů v měsíci.

V některých případech jesle zvyhodňují v rámci příspěvku rodičů obyvatele té městské části, kde se jesle nalézají. Například v Praze 2 výše příspěvku pro obyvatele Prahy 2 činí 1500 Kč/měsíc oproti ostatním, kdy příspěvek odpovídá reálným nákladům 4000 Kč/měsíc. Obce a městské části využívají různé způsoby a formy zvyhodnění pro občany vlastní obce. Z odpovědí při dotazování rodičů, jejichž děti jesle navštěvují, vyplývá, že i zvýšení příspěvku rodičů na dvojnásobek, tj. přibližně 4000 Kč, by bylo pro rodiče přijatelné. Ve srovnání s jinými dětskými zařízeními, tzv. soukromými jeslemi (v těchto zařízeních nebylo šetření prováděno a ani nejsou předmětem zpracované analýzy), by byl příspěvek rodičů v běžných jeslích stále výrazně nižší, protože podle informací z nabídek soukromých zařízení činí platby ze strany rodičů přibližně 7000 Kč/měsíc.

Vzhledem k tomu, že v rámci průzkumu nebylo zjišťováno, o jakou příjmovou kategorii rodičů se jedná, ani nebylo součástí analýzy testování citlivosti na změnu ceny, lze považovat cenu jeslí jako služby za základní rozhodovací kritérium a zvýšení ceny by mohlo způsobit nedostupnost této služby pro řadu rodin.

V rámci šetření se další předložené otázky týkaly výše příspěvku obce a možnosti jeho ovlivnění ze strany vedení jeslí a dále využívání jiných zdrojů financování např. sponzorských darů. Z odpovědí vyplynulo, že výše příspěvku od zřizovatele je stanovena na základě výsledku hospodaření předcházejícího roku a konzultována s vedením jeslí. Jiné zdroje financování např. sponzorské dary jsou, kromě účelových darů rodičů pro potřeby dětí, využívány velmi zřídka. Využití daru a sponzorování většího rozsahu bylo uvedeno pouze v jediném případě, v případě Jeslí Kotorská Praha, kdy z daru 1,5 milionu Kč byla hrazena rekonstrukce zahrady jeslí. Další možnou cestu doplňkového financování našlo občanské sdružení Radost v jesličkách, které vzniklo z iniciativy zaměstnanců a rodičů dětí v jeslích Orlická kotlina v Hradci Králové. Přijímá sponzorské dary, dary rodičů nebo třeba prodává kresby dětí z jeslí. Získané prostředky se využívají na zlepšení vybavení jeslí či na různé akce pro děti.

Z uvedené analýzy a rozboru provedeného na základě údajů z vybraných měst vyplývá, že příspěvek rodičů se pohybuje okolo 2000 Kč. To znamená, že při úrovni průměrné mzdy v ČR, která činila v roce 2006 přibližně 21 000 Kč (je třeba však vzít v úvahu, že průměrná mzda představuje pouze uměle vytvořený ukazatel, který nezohledňuje regionální rozdíly ani strukturu příjmů různých skupin obyvatel) a minimální mzdě přibližně 8000 Kč činí náklady na jesle méně než 10 % hrubého příjmu jednoho z rodičů při průměrné mzdě a přibližně 25 % při příjmu odpovídajícímu minimální mzdě. Pro vyhodnocení finanční dostupnosti a přijatelnosti ceny a nabídky jeslí, je rozhodující skutečná výše výdajů domácností, jejich struktura, regionální rozdíly ve výši mezd, mzdová úroveň v uvažované věkové skupině a zejména podmínky pro poskytování rodičovského příspěvku a další faktory. V současné době zápis dítěte do jeslí na každodenní pobyt představuje odebrání rodičovského příspěvku.

Vzhledem k tomu, že se jednalo pouze o nestandardizovaný průzkum malého rozsahu lze závěry považovat pouze za orientační. V této souvislosti lze z analýzy vyvodit, že z ryze ekonomického hlediska je cena jeslí přijatelná pouze při zaměstnání rodiče na plný úvazek. V případě snížení úvazku se poměr výdajů a příjmů zásadně změní v neprospěch využívání služeb jeslí a ve svém důsledku vede rodiče k zásadnímu rozhodnutí, zda pracovat na plný úvazek a současně pečovat o dítě do tří let věku a nebo pouze pečovat o dítě a pobírat jen rodičovský příspěvek. Z tohoto závěru lze vyvodit, že současný systém jeslí významně neumožňuje např. zaměstnání formou pracovního poměru na částečný úvazek, který však lépe umožňuje sladění rodinného a pracovního života rodin s dítětem do tří let.

Klíčovou otázkou je, jak nový systém rodičovské dovolené, který mění způsob čerpání rodičovského příspěvku, přispěje k rozšíření možností a pružnějšímu využívání jeslí a dalších dětských zařízení a jaká je vnitřní provázanost nového systému tak, aby představoval komplexní systémové řešení podpory návratu rodičů dětí na trh práce a uplatnění se na něm.

II. Možnosti financování jeslí a dětských zařízení ze Strukturálních fondů EU a dalších finančních zdrojů v období let 2007–2013

Od roku 2007 se pro financování jeslí a dětských zařízení otevírají nové možnosti finančních zdrojů ze Strukturálních fondů EU. Tuto formu financování lze považovat za nový způsob, se kterým jesle a dětská zařízení zatím nemají žádnou zkušenost. Jejich reálné využití bude proto závislé na připravenosti dětských zařízení na uvedený způsob financování.

Následující rozbor je věnován přehledu finančních zdrojů, překážkám a bariérám.

II.1 Zhodnocení možnosti využití finančních zdrojů ze Strukturálních fondů EU pro financování jeslí a dětských zařízení v období let 2007–2013

Nové programovací období EU v rozmezí let 2007–2013 přináší na národní úrovni potenciální možnosti pro financování vybavení a provozu jeslí a dětských zařízení z prostředků Strukturálních fondů EU 2007–2013 prostřednictvím jednotlivých operačních programů. Do tohoto spektra finančních zdrojů vstupuje také další zdroj financování, kterým je Finanční mechanismus Evropského hospodářského prostoru a Norska, který je v ČR otevřen pro čerpání do roku 2009.

Uvedené zdroje umožňují financovat různé typy nákladů vázaných na vybudování, rekonstrukci, vybavení, provoz a rozvoj jeslí a dětských zařízení včetně vzdělávání zaměstnanců těchto zařízení.

Potenciální zdroje k financování nákladů jeslí a dětských zařízení prostřednictvím projektů v období 2007–2013 (2015)

Typy nákladů

Zdroj financování/ administrace programu / území (podpory)/xx	Zařízení a vybavení (rekonstrukce)	Provozní náklady a režie (bez mzdových nákladů)	Mzdové náklady (včetně odvodů)	Náklady na rozvoj LZ (vzdělávání, školení)
Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost Prioritní osa 3 Sociální integrace 3.4 Rovné příležitosti žen a mužů na trhu práce a sladění prac. a rod. života (ESF) MPSV/ ČR	ano (ERDF v rámci křížového financování)	ano	ano	ano
7 Regionálních operačních programů (ROP) regionů Př. ROP Střední Čechy NUTS 2 x/ Úřad regionální rady/ region NUTS 2 Př. ROP Střední Čechy	ano včetně investice na rekonstrukce (podle obsahu jednotlivých ROP) např. ROP Střední Čechy 3.1 Rozvoj reg. center /oblast zdrav. péče	ne	ne	ne

Vysvětlivky:
x/ regiony soudržnosti NUTS 2: Severovýchod,
Severozápad, Jihovýchod, Střední Morava,
Moravskoslezsko, Jihozápad, Střední Čechy
xx/ výše projektů se rámcově pohybuje v rozmezí
0,5–10 mil. Kč

Potenciální zdroje k financování nákladů jeslí a dětských zařízení prostřednictvím projektů v období 2007–2013 (2015)

<i>Typy nákladů</i>				
<i>Zdroj financování/ administrace programu / území (podpory)/xx</i>	<i>Zařízení a vybavení (rekonstrukce)</i>	<i>Provozní náklady a režie (bez mzdových nákladů)</i>	<i>Mzdové náklady (včetně odvodů)</i>	<i>Náklady na rozvoj LZ (vzdělávání, školení)</i>
7 Regionálních operačních programů (ROP) regionů Př. ROP Střední Čechy NUTS 2 x/ Úřad regionální rady/ region NUTS 2 Př. ROP Střední Čechy	ano včetně investice na rekonstrukce (podle obsahu jednotlivých ROP) např. ROP Střední Čechy 3.1 Rozvoj reg. center /oblast zdrav. péče	ne	ne	ne
Operační program Praha Adaptabilita Prioritní osa 2 Podpora vstupu na trh práce MHMP/ Praha	ne	ano (bude upřesněno)	ano (bude upřesněno)	ano (bude upřesněno)
Cíl Evropská územní spolupráce (5 Programů přeshraniční spolupráce) Př. OP Česko – Sasko Oblast podpory 1 Technický sekretariát (Drážďany) Region vymezený programem	ano (podpora inovačních procesů)	ano (bude upřesněno)	ano (bude upřesněno)	ano (bude upřesněno)
Finanční mechanismus EHP/ Norska Priorita Rozvoj lidských zdrojů MPSV/ MF CR ČR	ano (modernizace vybavení jeslí)	ne	ne	ne

Výsvětlivky:
x/ regiony soudržnosti NUTS 2: Severovýchod,
Severozápad, Jihovýchod, Střední Morava,
Moravskoslezsko, Jihozápad, Střední Čechy
xx/ výše projektů se rámcově pohybuje v rozmezí
0,5–10 mil. Kč

Za nejvýznamnější finanční zdroj lze považovat OP LZZ (Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost), který umožňuje financování činnosti jeslí a dětských zařízení a v omezené míře i jejich vybavení. Současně lze za významný zdroj financí považovat finanční prostředky z FN EHP a Norska, které jsou určeny přímo na vybavení jeslí. Dalšími zdroji jsou prostředky z Regionálních operačních programů (ROP) jednotlivých regionů. Vzhledem k tomu, že priority jednotlivých regionů NUTS 2 jsou různé v závislosti na potřebách regionu, mají i prostředky určené pro jesle a dětská zařízení stanovenou různou výši v závislosti na konkrétních potřebách a prioritách daného regionu.

Díčí prostředky představuje i několik přeshraničních programů, které jsou součástí Evropské územní spolupráce (Cíl 3), v závislosti na tom, jestli prioritou jeslí byla do programu začleněna. V těchto programech se vždy jedná o společnou spolupráci obou zemí zapojených do programu.

(V aktuálním znění programů nejsou převážně z hlediska podpory rozlišovány jesle a dětská zařízení).

Vzhledem k různé úrovni připravenosti těchto programů a zpoždění v jejich vyhlášení je detailní zaměření a vlastní podmínky financování otázkou spojenou s finálním dopracováním programů, zveřejněním prováděcích dokumentů a vyhlášením těchto programů. Z uvedeného pohledu se jedná zejména o výši částek, které budou přímo pro financování jeslí a dětských zařízení k dispozici a podmínek financování, zejména podmínek spolufinancování projektů, pokud je vyžadováno. Vzhledem k objemu finančních prostředků ze SF EU pro období 2007–2013, které jsou pro Českou republiku k dispozici (přibližně 750 mld. Kč), lze předpokládat, že pro oblast podpory jeslí a dětských zařízení, bude objem těchto prostředků odpovídající definovaným potřebám jak na národní, tak i regionální úrovni.

Vzhledem k tomu, že délka projektů financovaných ze SF EU je 2 až 3 roky a jejich realizace bude probíhat až do roku 2015, představují SF EU z tohoto pohledu pro potřeby jeslí a dětských zařízení relativně stabilní zdroj financování.

II.2 Reálné možnosti využití SF EU a dalších zdrojů pro financování jeslí a dětských zařízení – možné bariéry a omezení

Z hlediska hodnocení dostupnosti a efektivního využití výše uvedených potenciálních zdrojů pro financování jeslí a dětských zařízení je nezbytné analyzovat existující bariéry, které jsou významným argumentem k tomu, aby uvedené zdroje byly považovány pouze za doplňkové, nikoliv za klíčové, jak se může zdát ze znění některých programových dokumentů.

Za první bariéru lze považovat tzv. projektové financování, které přináší dva typy rizik z hlediska finanční stability dětských zařízení.

První typ rizika vyplývá z podstaty „projektů“, kdy z obecně platné definice projektu vyplývá, že projekt představuje nový způsob řešení již existujícího problému. V praxi tento fakt pak znamená, že prostřednictvím projektu obvykle nelze financovat žádnou běžnou činnost a provoz jakéhokoliv organizace a zařízení, ale pouze na základě zaměření projektu řeší vybraný problém v souladu s definovaným cílem.

Druhým typem rizika je fakt, že projekt je spojen s nejistotou, zda uspěje při získání financí na řešení definovaného problému. Tato nejistota představuje riziko vysoké hodnoty z hlediska finanční stability dané organizace, klade také vysoké nároky na finanční řízení organizace, kdy v rámci vícezdrojového financování musí být jednotlivé zdroje věcně a časově kombinovány a potenciálně „překrývány“.

Druhou bariérou pro využití finančních prostředků ze SF EU je mimořádná administrativní náročnost zpracování a řízení projektů a současně vysoké nároky na odborné a manažerské kompetence zpracovatele projektu a dalších pracovníků. V této souvislosti je dále klíčovou otázkou vymezení předkladatele projektu, zda budou tyto projekty předkládat přímo dětská zařízení nebo jejich zřizovatelé tzn. obce a města. Z tohoto pohledu je základním předpokladem reálného a efektivního využití uvedených finančních prostředků dobrá odborná připravenost a informovanost

příslušných pracovníků jak na úrovni vlastního zařízení, tak na úrovni zřizovatele a současně i jejich koordinovaná spolupráce při přípravě projektů. Respektování uvedeného požadavku na úrovni řídicích orgánů jednotlivých operačních programů, zprostředkujících subjektů a zřizovatelů je podmínkou efektivního využití finančních zdrojů SF EU pro financování jeslí a dětských zařízení. V případě jeslí je předpokladem získání finančních prostředků ze SF EU pouze předložení projektu zřizovatelem.

Požadavek na to, aby prostředky ze SF EU byly pouze doplňkovými zdroji pro financování jeslí a dětských zařízení, a který tak představuje naplňování principu doplňkovosti strukturální politiky EU, je podmínkou využití SF EU jako potenciálního zdroje dalšího rozvoje těchto zařízení a zvýšení kvality poskytovaných služeb v těchto zařízeních v období 2007–2013.

Závěrem lze zmínit alternativní postupy zaměřené na rozvoj činnosti jeslí a dětských zařízení formou spolupráce s neziskovými organizacemi, již existujícími nebo nově vytvořenými, které mohou žádat prostředky na projekty, případně aktivně spolupracovat s dárci a aktivně je vyhledávat. Jedná se však o doplňkovou činnost, která může rozšířit spektrum služeb nabízených v rámci dětských zařízení. Příkladem takové spolupráce je např. občanské sdružení.

„Současný systém říká rodičům: nedávejte děti do jeslí, ale určitě je dejte do školky“

Prohlašuje Jan Schneider, ředitel Zdravotnického zařízení Podolí, které spravuje i jedny z pražských jeslí. O dnešní situaci jeslí si s ním povídala Lada Wichterlová.

Proč si myslíte, že jsou jesle v současném systému péče o děti znevýhodněny?

Umístění dětí do jeslí a jim podobných zařízení je v současné době a v současné legislativě jedinou příčinou ztráty rodičovského příspěvku. Ať už se člověk rozhodne využít babičku, sousedku, au-pair, hlídací službu, která chodí domů, nebo různé dětské koutky, tak mu zůstane rodičovský příspěvek, který je zvláště po poslední úpravě, kdy se zvednul na 7600 korun, dost vysoký. A když se přihlédne k ceně za různé formy péče o dítě, tak u jeslí se musí připočítat ještě 7600 korun, o které rodič přijde. A to je vůči jeslím diskriminační.

Co byste vy považoval za ideální model? Co by mohlo pozici jeslí narovnat?

Podle mě by nejčistší bylo, kdyby každý rodič, který nemůže nebo se nechce od určitého věku starat o své dítě permanentně, dostal příspěvek na péči a bylo by čistě na něm, jak se rozhodne tento příspěvek využít. Jestli se rozhodne tento příspěvek využít na to, aby si zaplatil chůvu, nebo jestli ho dá babičce na přilepšenou k důchodu, jestli z toho zaplatí au-pairku, nebo jestli z toho zaplatí jesle. Tento systém funguje již v několika zemích Evropy, například ve Francii, a myslím si, že dobře. Je to spravedlivé a jedině tím můžeme dát opravdu volnou možnost se rozhodnout podle nejlepšího vědomí a svědomí. Samozřejmě je důležité dát rodičům možnost získat si veškeré informace, které potřebují, ale rozhodnout by se měli sami. Je možné tyto příspěvky udělat ve dvou výších. Jeden příspěvek může být rodičovská pro rodiče, který nepůjde do práce,

který zůstane ty tři roky doma a bude se starat o dítě. A o něco nižší může být příspěvek na péči, který bude dán rodiči, který půjde do práce, bude si něco vydělávat a k tomu dostane příspěvek, aby se o jeho dítě někdo kvalitně postaral.

Jeslí máme v současné době 49?

Slyšel jsem snad 46, pokaždé, když je to číslo zveřejněno, tak je nižší, za chvíli se ocitneme i na 10, 12 jeslích v Praze, a tím to skončí. Pro obce je provoz jeslí strašně drahou záležitostí a mohou si ho dovolit jen ty velké a relativně bohaté.

Jesle zanikly nejdříve v menších městech, ve velkých městech ještě jakž takž fungují, i když v Praze zanikají také...

Ono to má logiku, protože přece jenom, když se podíváme na náklady, které rodiče vydají, tak musí nastoupit do práce za poměrně solidní peníze, aby se jim vyplatilo dát dítě do jeslí. A přeci jenom ve velkých městech jsou platové poměry jiné, než na venkově. To znamená, že je většina jeslí v Praze, pár v Brně a pak jsou v Jihlavě, v Plzni, ve Zlíně, ale to jsou všechno poměrně bohatá města, kde lidé mají příjmy rozhodně vyšší než je celorepublikový průměr. I to v tom samozřejmě hraje roli.

Připadá vám rozumné, že jesle jsou dotovány z obecních rozpočtů, zatímco školky jsou hrazeny ze státního rozpočtu?

Školky nejsou hrazeny čistě ze státních rozpočtů. Je tam příspěvek na mzdy, který je podle nějakého normativu počtu dětí ve třídě a jde z Ministerstva školství, tudíž ze státu. Obec dotuje ostatní provozní náklady zhruba 50 % a dalšími 50 % by ho měli dotovat rodiče ze svých příspěvků. Veškeré investice jsou však na obcích, tedy veškeré opravy, které se odehrávají v řádu milionů až desítek milionů. Obec do toho musí vkládat značnou část svých prostředků. Mateřské školy a základní školy jsou pro obecní rozpočty

v podstatě největší zátěží. Zvláště u investic jdou daleko přes 50 %. Tímto nastavením se dostáváme do komické situace. Poplatky za školku jsou podle mého názoru až nízké. Platí se 250 - 300 korun, což je úplně neúměrné vůči nákladům na její provoz a tomu, že se v jeslích platí mnoho tisíc. Dovedu si představit, že se ve školkách bude platit 1000, 1500 korun, na to si rodič vydělá a měl by se více podílet na nákladech. Například ve Francii se rází u předškolních dětí systém 60 %, 20 %, 20 %, 60 % platí stát, 20 % platí obec a 20 % platí rodiče. U jeslí v ČR je to v současné chvíli úplně jinak. Stát neplatí nic, obec platí dejme tomu 70 % a rodiče 30 %. Zatímco u školek rodiče neplatí ani 20 % nákladů, což se mi nezdá úplně rozumné. My se snažíme říkat, ať si každý vybere svou cestu, na druhou stranu v podstatě tím, jak je ten systém nastavený, říkáme rodičům – ani omylem nedávejte děti do jeslí, ale určitě je dejte do školky. Mně přijde, že tohle není o svobodě rozhodnutí.

Neměly by jesle být flexibilnější? Aby tam mohly rodiče dávat své děti na nižší počty hodin, budou-li pracovat na nižší úvazek?

Systém je dnes nastavený naprosto nesmyslně. Když k tomu připočteme, jak se všichni opírají o blaho dětí. Protože když dáme dítě do jeslí na 5 dní, tak si dítě na jesle nezvykne. A je to ta horší eventualita pro dětskou psychiku. My tady pětidenní jesle nabízíme, protože se musíme poklonit systému, co nám zbývá? My proti tomu systému můžeme bojovat, ale musíme v něm zároveň fungovat, jestli chceme existovat dál. Podle mě systém příspěvků na péči, jak jsme o něm již mluvili, řeší všechno a ideálně. Pak ať se každý rozhodne, jestli chce pracovat na částečný úvazek, na plný úvazek, flexibilita v tom systému existuje. Jsou možné další systémy, například když bude stanoveno penzum hodin, které za měsíc můžou děti strávit v jeslích nebo ve školce, aniž by rodiče přicházeli o rodičovský příspěvek. Těch možných systémů, které budou lepší než tento, je mnoho. V tomhle si opravdu moc nedovedu představit systém horší. Podle mě ideální je příspěvek na péči, ať si každý rozhodne, jak moc chce nechat své dítě hlídat a jaký typ péče zvolit.

Mnoho lidí si myslí, že jesle vypadají stejně jako před rokem 1989, můžete trochu popsat situaci v současných jeslích?

Ono to není jenom před rokem 1989. Hlavní odpůrci jeslí používají data a statistiky z poloviny let sedmdesátých. Zlepšení proběhlo už v osmdesátých letech, kdy se z masové záležitosti, kterou jesle v sedmdesátých letech byly, postupně přecházelo k péči více individuální a k tomu, aby se pro každé dítě dělalo to nejlepší, aby se mu věnovala co největší pozornost. Ale všechno jde samozřejmě v úměře. Čím větší pozornost jednomu dítěti, tím menší penzum dětí na jednu sestru, a tedy větší náklady na jedno dítě. Ale jinak to podle mě ani nejde. Priorita je dítěti poskytnout opravdu kvalitní péči. Snažit se, aby si získalo jak hygienické, tak motorické návyky, aby se lépe rozmluvilo, všestranně rozvinulo atd. Nedovedu si představit, že dlouhodobě na jednu sestru bude víc než dejme tomu šest dětí s tím, že samozřejmě kromě sester bude v jeslích pomocný personál, uklízečka, kuchařky, aby se sestry opravdu mohly věnovat dětem. Pokud jsou děti v kolektivu od jednoho do tří let, tak se samozřejmě daleko větší pozornost musí věnovat dětem nejmenším. Čím starší jsou, tím méně pozornosti děti vyžadují. A taky čím déle v jeslích jsou, tím lépe jsou schopné se o sebe postarat, akorát na to sestry musí dohlížet. Proto se taky snažíme v rámci toho, že máme oddělení více, rozložit je tak, aby nebylo příliš těch nejmenších dětí na jednom oddělení, aby se sestry měly možnost věnovat všem podobně.

V současné době to vypadá, že MPSV bude pod tlakem toho, že 25 % dětí z populace dvouletých navštěvuje mateřské školky a že nejvyšší rychlost rodičovské dovolené je pouze do dvou let dítěte, snižovat magickou hranici „ochrany dítěte“ ze tří let na dva roky. Co si o tom myslíte?

Minimálně mezi řádky z ministerské rétoriky vyplývá, že se bude řešit, jak se postarat o děti nad dva roky, ale děti do dvou let, že by měly být v rodinách. Nebo aspoň tak to vyznívá. Stav v jeslích je takový, že dětí mezi prvním a druhým rokem je podstatně méně

34

než mezi druhým a třetím rokem, je to logické. Ale já nejsem rád, když se stanovují takovéto pevné hranice. Protože každé dítě je jiné, některé dítě je v osmnácti měsících schopné naprosto bez problémů navštěvovat jesle. Ale některým dětem to ani nedoporučíme, protože prostě nejsou schopné si zvyknout. Což se vždycky ukáže až tady. Samozřejmě my se snažíme (ač je to proti našim ekonomickým zájmům) dělat to nejlepší pro dítě, takže se pokoušíme říkat matkám: ne, ve dvanácti měsících nám sem dítě ještě nedávejte, to je nesmysl, počkejte si aspoň tři, šest měsíců, nebo na těch pár měsíců využijte ty pětidenní jesle, ať si tady děti pomalu zvykají, a potom můžete přejít na celoměsíční jesle. Samozřejmě pokud na tom matka trvá, tak jí to umožníme, ale nedoporučíme.

Co si myslíte o tom, že ministr práce a sociálních věcí Petr Nečas navrhuje poskytnout daňové úlevy firmám, které budou provozovat firemní školky či jesle?

Nelze než souhlasit, ale je to dlouhá cesta pro firmy, je dlouhá i pro ministerstvo, které by firmám mělo aspoň ze začátku pomoci. A podle mě ideální by bylo předat jim know how. Než aby firmy byly stavěny před to složitě si je vybudovávat samy, nebo je za velké náklady získávat ze zahraničí. Protože systém jak jeslí, tak školek u nás je velmi propracovaný, bohužel jeslí už je málo, ale ještě něco zbylo a znalosti a zkušenosti, které se tam nashromáždily, jsou cenné a dají se použít. Myslím si, že pro firmy by mohly být velkým přínosem.

Historie, současnost a perspektivy legislativního rámce péče o děti do tří let

(zkrácená verze)

Tereza Šamanová

I. Analýza právní úpravy

I.1 Nadnárodní právní úprava

Právní úprava zakotvená v mezinárodních smlouvách se věnuje především ochraně rodiny a mateřství – stanovuje právo těhotných žen a matek na ochranu v pracovněprávních vztazích a jejich právo na přiměřené placené volno v souvislosti s narozením dítěte. Deklarace o pokroku a rozvoji v sociální oblasti pak stanoví výslovně, že k realizaci pokroku v sociální oblasti je v zájmu pracujících rodičů i dětí třeba vybudování jeslí (resp. zařízení péče o nejmenší děti).

I.2 Národní právní úprava – varianty institucionální péče o děti do tří let

a) Jesle

V českém právním řádu byla tato zařízení v minulosti, a to s účinností do října roku 1991, řazena spolu s mateřskými školami, společnými zařízeními jeslí a mateřských škol a tzv. dětskými útulky (zařízeními pro péči o děti ve věku 2–6 let) mezi předškolní zařízení spadající do gesce Ministerstva školství. Současně však jesle měly dle zákona o péči o zdraví lidu již od jeho vydání (a taktéž dle právní úpravy jemu předcházející) status zařízení léčebně preventivních péče pro děti, ačkoli do jeslí mohou být přijímány pouze děti zdravé. Tato historická dvoukolejnost v praxi znamenala, že předškolní výchova spadala

do gesce okresního národního výboru (a resortu školství), léčebně preventivní péče pak náležela okresnímu ústavu národního zdraví, pothažmo Ministerstvu zdravotnictví.

Situace se změnila s nabytím účinnosti zákona o předškolních zařízeních a školských zařízeních a následně školského zákona, které důsledně řadí ke školským zařízením pouze mateřské školy a zařízení sloužící k vyšším stupňům vzdělávání. Jesle jsou od počátku 90. let minulého století považovány pouze za zařízení zdravotnická.

Praktické podmínky související s provozem jeslí upravuje historický, přesto však dosud platný metodický pokyn ministerstva zdravotnictví z roku 1968 upravující provoz jeslí – mohou být přijímány děti pracujících matek ve věku zpravidla od skončení mateřské dovolené do tří let.

Jesle sice mohou být zřizovány jako územní nebo závodní (družstevní) nebo společné, nicméně v praxi je jejich zřizovatelem v současné době výlučně obec k tomu oprávněná zákonem o obcích v rámci výkonu své samostatné působnosti při péči o rozvoj sociální péče a o uspokojování potřeb svých občanů.

b) Mikrojesle

Dle platného metodického pokynu Ministerstva zdravotnictví z roku 1976 se jedná o zařízení pro péči o 3–5 dětí tam, kde nejsou dány podmínky pro zřízení jeslí, které může být zřízeno v domácnosti pečovatelky za dozoru „závodních výborů státních organizací“ nebo „místních a městských národních výborů“. Zřízení a provoz takového zařízení si však v dnešních podmínkách lze jen velmi těžko představit.

c) Mateřské školy – péče o děti do tří let

Jak stanoví školský zákon v platném znění, je předškolní vzdělávání organizováno pro děti zpravidla ve věku 3–6 let. Přednostně jsou přijímány děti do ročníku bezprostředně před zahájením školní docházky, třídy mateřské školy se přitom naplňují od počtu průměrně 13–18 dětí do počtu 24 dětí, v prvním ročníku lze vzdělávat děti, které dovrší ve školním roce nejvýše věku čtyř let.

Je tedy na rozhodnutí ředitele, zda s přihlédnutím ke kapacitním a výchovným důvodům rozhodne o tom, že přijme do mateřské školy i dítě mladší tří let, v tomto směru má k dispozici své plné správné uvážení a přijetí dítěte není možné si nárokovat.

d) Péče o děti do tří let jako podnikání

Živnostenský zákon mezi živnostmi vázanými zmiňuje i „péči o děti do tří let v denním režimu“, předpokladem provozování této živnosti přitom je vysokoškolské vzdělání v oblasti ošetrovatelství či vyšší odborné nebo střední vzdělání ve studijním oboru dětská sestra nebo všeobecná sestra se specializací na pediatrii. V rámci živnosti volné „poskytování služeb pro rodinu a domácnost“ lze však také bez jakékoli odborné kvalifikace poskytovat služby spočívající i v příležitostném krátkodobém hlídání dětí, a to i dětí do tří let. Novela živnostenského zákona počítá se změnou režimu – živností vázanou by napříště měla být pouze péče o děti do dvou let, je počítáno s významnou změnou kvalifikačních předpokladů.

e) Občanská sdružení rodičů

Jako nevládní neziskové organizace vznikají v posledních letech často tzv. mateřská centra – střediska setkávání, kulturního a sportovního využití a mj. i krátkodobého hlídání dětí. Protože se jedná často o činnost bezúplatnou a tedy postrádající jeden z hlavních znaků podnikání, nepodléhá režimu živnostenského zákona a k jejímu provozování a k získání právní subjektivity centra je tedy nutno pouze založit občanské sdružení v režimu zákona o sdružování. Jedná se o aktivitu jistě užitečnou a chvályhodnou, nikoli však nahrazující celodenní institucionální péči o nejmladší děti a umožňující jejich rodičům znovuzapojení do pracovního procesu.

1.3 Úhrada za péči v zařízeních

Zákon o veřejném zdravotním pojištění stanoví, že zdravotní péče poskytovaná v kojeneckých ústavech, dětských domovech a jeslích se hradí z rozpočtu zřizovatele. Současně zákon o péči o zdraví

lidu stanoví, že zaopatření v jeslích je poskytováno za plnou či částečnou finanční úhradu, což v praxi znamená, že jakýkoli příspěvek na provoz ze strany zřizovatele (většinou obce) je nenárokové, ze strany státu (resp. státního rozpočtu) pak zcela vyloučené a že pobyt v jeslích nelze poskytovat zcela zdarma.

Pobyt v mateřské škole je pak dle školského zákona možno poskytovat za úplatu, která je příjmem právnické osoby vykonávající činnost školského zařízení, v posledním ročníku mateřské školy je pak obvykle poskytováno zcela bezúplatně. Významně se liší i dotační politika ministerstev školství a zdravotnictví – zatímco MŠMT na provoz mateřských škol (na základě žádosti MŠ) pravidelně přispívá, ze strany MZ je dotační aktivita vzhledem k zákoně úpravě statusu jeslí vyloučena.

1.4 Profesionální situace rodičů dětí do tří let

Dle dříve platného i dle současného zákoníku práce jsou významné a srovnatelné úlevy poskytovány těhotným ženám, kojícím matkám a matkám dětí mladších než devět měsíců při práci na rizikových pracovištích, při práci v noci a práci přesčas, při vysílání na služební cesty a ukončování pracovního poměru výpovědí. U okamžitého zrušení pracovního poměru zaměstnavatelem je pak dán výslovný zákaz v období od počátku těhotenství zaměstnankyně do konce rodičovské dovolené zaměstnankyně nebo zaměstnance. Kojící zaměstnankyně mají právo na dvě půlhodinové přestávky ke kojení, které však pozbývají významu za situace, kdy závodní zařízení péče o kojence jsou historickou záležitostí.

V pravidelné délce 28 týdnů je upravena mateřská dovolená, stávající právní úprava umožňuje čerpání rodičovské dovolené nejdéle do tří let věku dítěte, po tuto dobu je také zaměstnavatel povinen omluvit nepřítomnost zaměstnankyně nebo zaměstnance v práci a zaměstnávat jej nadále ve stejném pracovním zařazení.

1.5 Finanční situace rodičů dětí do tří let

Za předpokladu, že zaměstnankyně splnila náležitou dobu nemocenského pojištění (resp. byla v posledních 270 dnech před porodem účastna nemocenského pojištění), je jí v době čerpání mateřské dovolené poskytována peněžité pomoc v mateřství, která je dávkou nemocenského pojištění. Z nemocenského pojištění je také poskytován vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, který náleží těhotným zaměstnankyním a matkám do devátého měsíce věku dítěte, které byly převedeny na jinou práci,

nebo zaměstnance v práci a zaměstnávat jej nadále ve stejném pracovním zařazení.

1.5 Finanční situace rodičů dětí do tří let

Za předpokladu, že zaměstnankyně splnila náležitou dobu nemocenského pojištění (resp. byla v posledních 270 dnech před porodem účastna nemocenského pojištění), je jí v době čerpání mateřské dovolené poskytována peněžité pomoc v mateřství, která je dávkou nemocenského pojištění. Z nemocenského pojištění je také poskytován vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, který náleží těhotným zaměstnankyním a matkám do devátého měsíce věku dítěte, které byly převedeny na jinou práci, a v důsledku toho se snížila jejich mzda.

Následně, v období čerpání rodičovské dovolené, je oprávněna podat žádost o poskytování rodičovského příspěvku, který je dávkou státní sociální podpory.

Rodičovský příspěvek je dle platné právní úpravy poskytován v období do čtyř let věku dítěte a jeho výše činí momentálně 40 % průměrné mzdy platné pro období dvou let předcházejících vzniku nároku, od 1. 1. 2008 však v této oblasti nastane v souvislosti se vstupem zákona o stabilizaci veřejných rozpočtů významná změna. Rodičovský příspěvek bude v závislosti na volbě délky poskytování rodičovské dovolené (kterou však rodič musí oznámit úřadu předem) poskytován ve zvýšené, základní a snížené výměře odpovídající výši nároku na peněžitou pomoc v mateřství

(hraniční částkou je suma 380 Kč/den) a délce 2–7 let strávených celodenní péčí o dítě na rodičovské dovolené. Rodičům je tak dáována významná možnost zvážit, jakou dobu pobytu mimo pracovní proces si za účelem celodenní péče o dítě zvolí.

S účinností od 1. 1. 2004 není omezena možnost přivýdělníku rodiče pobírajícího rodičovský příspěvek, dávka mu také náleží i za období, kdy zajistí péči o dítě jinou zletilou osobou v době, kdy je výdělečně činný nebo studuje. Aby rodič neztratil nárok na rodičovský příspěvek, může dítě, které nedosáhlo tří let věku, navštěvovat po nejvýše pět kalendářních dnů v měsíci jesle nebo jiné obdobné zařízení pro děti. U dětí nad tři roky je pobyt v zařízení (mateřské škole) omezen maximálně na čtyři hodiny denně.

II. Kritika a zlepšovací návrhy

Historickou chybou bohužel bylo ještě před započítáním nového populačního boomu v druhé polovině první dekády 21. století masové rušení jeslí a přeměna existujících zařízení k jinému účelu. Je sice pravdou, že stará socialistická koncepce institucionální péče o děti nemohla plně vyhovět potřebám moderních dětí a rodičů, ale za stávající tristní situace, kdy (jak vyplývá z provedených analýz) zbylo z počtu někdejších jeslí přibližně jedna dvacetina, je velmi obtížné na tradici institucionální péče o nejmenší děti navázat.

Jak vyplývá z provedených analýz, k rušení zařízení jeslí v minulosti vedl zejména nezáměr ze strany rodičů daný nejen tím, že dětí se rodilo méně, než v posledních letech, ale zejména tím, že provoz jeslí se stal finančně neúnosný. Jako zařízení léčebně preventivní péče jesle totiž nejsou a od počátku 90. let nebyly dotovány ze státního rozpočtu, což významně snížilo jejich šanci na přežití v konkurenci jiných způsobů zajištění péče o nejmenší děti. Přitom zařazení do resortu zdravotnictví je nelogické – jak jesle, tak mateřské školy pečují vždy o zdravé děti pracujících rodičů, přičemž pouhým nízkým věkem umisťovaných dětí nelze ospravedlnit natolik odlišnou koncepci zřízení a provozu těchto zařízení. Řešením, které by přineslo i změnu financování zřízení a provozu jeslí, by tak mohlo být jejich zařazení do školského

zákona jako školských zařízení pro nejmenší děti. Tak by jesle, které jsou nyní plně závislé na rozhodování obce o jejich zřízení a způsobu provozování, mohly počítat s finančními injekcemi ze státního rozpočtu, jichž se jim nyní v gesci ministerstva zdravotnictví nedostává.

Částečným řešením, a to bez dramatické změny legislativy, by mohlo být i znovuzavedení společných zařízení jeslí a mateřských škol, kterým nahrává i to, že by se mohlo jednat o zařízení, která by po provozní stránce byla ekonomičtější (společný stravovací provoz, zahrada zařízení, pružná úprava kapacity zařízení dle aktuálně přihlášeného počtu dětí apod.) a po uživatelské stránce příjemnější (zvykání dětí na prostředí, prostorová dostupnost pro rodiče) než zařízení samostatná. Koncepce však představuje úskalí v tom, že musejí splňovat jak kritéria stanovená pro školky (zápis do školského rejstříku apod.), tak kritéria stanovená pro jesle jako zdravotnická zařízení, což jejich šance na přežití snižuje.

Nikoli nevýznamným posunem ve financování zařízení by mohly být příspěvky z dotací EU – v rámci strukturálních fondů Evropské unie ani z jiných zdrojů (Finanční mechanismus EU/EHP Norsko) však v současnosti nebyly zaznamenány žádné výzvy k předkládání návrhů projektů zajišťujících financování provozu zařízení pro děti do tří let. Např. v rámci 3. výzvy k předkládání návrhů projektů FM EU/EHP Norsko v oblasti priority.

Rozvoj lidských zdrojů (otevřena od 26. 11. 2007 do 29. 2. 2008, viz webová stránka Ministerstva financí¹⁵) je možné získat prostředky na modernizaci a vybavení jeslí.

Ostatní momentálně uplatňované způsoby zajištění náhradní, „nerodičovské“ péče o děti do tří let (tj. mikrojesle, mateřské školy, výhradně soukromé a rodiči plně hrazené jesle nebo nárazovou neplacenou péči o děti v mateřských centrech) je nutno chápat jako prostředky nouzové, ústupové za situace, kdy služba jeslí, resp. jiného ustáleného způsobu zajištění péče vyhrazené dětem od několika měsíců do tří let, nefunguje a neumožňuje tak rodičům obnovení jejich pracovní produktivity. Obzvláště za situace, kdy stát formou zavedení novinek v poskytování státní sociální podpory rodiče ponouká k co nejvčasnějšímu návratu do

pracovního procesu, by však i zájmem státu mělo být, aby tato oblast byla koncepčně dořešena – zejména u dětí ve věku 2–3 let totiž bude v příštích letech absence vyhovujícího fungování institucionální péče o děti nejcitelnější.

III. Přehled právní úpravy

III.1 Nadnárodní právní úprava

- Deklarace OSN o pokroku a rozvoji v sociální oblasti, New York, 11. 12. 1969, publikováno jako č. 1/1969 Vybraných deklarácí valného shromáždění OSN
- Evropská sociální charta, Turín, 18. 10. 1961, vyhlášena pod č. 14/2000 Sb.m.s.
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, New York, 19. 12. 1966, vyhlášen jako vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.

III.2 Národní právní úprava – varianty institucionální péče o děti do tří let

a) Historická právní úprava

- Zákon č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních (s účinností od 4. 10. 1991 změněno zákonem č. 390/1991 Sb., o předškolních zařízeních a školských zařízeních, následně s účinností od 1. 1. 2005 zrušeno zákonem č. 561/2004 Sb.)
- Vyhláška ministerstva školství ČSR č. 87/1980 Sb., o mateřských školách, společných zařízeních jeslí a mateřské školy a dětských útulcích (s účinností od 23. 1. 1992 zrušeno vyhláškou č. 35/1992 Sb., o mateřských školách)

b) Platná právní úprava

Jesle

- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení) v platném znění
- Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu v platném znění
- Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů v platném znění

- Vyhláška Ministerstva zdravotnictví ČR č. 242/1991 Sb., o soustavě zdravotnických zařízení zřizovaných okresními úřady a obcemi v platném znění
- Metodický pokyn Ministerstva zdravotnictví ČSSR – Provoz jeslí (Věstník Ministerstva zdravotnictví ČSSR č. 10/1968)
- Vyhláška č. 135/2004 Sb., kterou se stanoví hygienické požadavky na koupaliště, sauny a hygienické limity písku v pískovištích venkovních hracích ploch
- Vyhláška č. 137/2004 Sb., o hygienických požadavcích na stravovací služby a o zásadách osobní a provozní hygieny při činnostech epidemiologicky závažných
- Zákon č. 96/2004 Sb. o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních)
- Vyhláška č. 333/1952 Ú.I. o zařízeních mimoškolní výchovy

Mikrojesle

- Metodický pokyn Ministerstva zdravotnictví – Zásady pro zřizování a provoz mikrojeslí (Věstník Ministerstva zdravotnictví ČSSR č. 35/1976)

Mateřské školy Péče o děti do tří let

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) v platném znění
 - Vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání v platném znění
 - Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích v platném znění
- ###### Péče o děti do tří let jako obor podnikání
- Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon) v platném znění

¹⁵ www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/fs.xsl/fm_norska_36092.html

- Nařízení vlády č. 209/2001 Sb., kterým se stanoví seznam živností, jejichž výkon je podnikatel povinen zajistit pouze fyzickými osobami splňujícími odbornou způsobilost stanovenou tímto nařízením v platném znění
- *Občanská sdružení rodičů*
- Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů

III.3 Úhrada za péči v zařízeních

- Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění v platném znění

III.4 Profesní situace rodičů dětí do tří let

a) *Historická právní úprava*

- Zákon č. 65/1965 Sb., Zákoník práce (s účinností od 1. 1. 2007 zrušeno zákonem č. 262/2006 Sb.)
- Vyhláška ministerstva práce a sociálních věcí č. 182/1968 Sb., o dávkách v mateřství a o přídavicích na děti uchazečům o zaměstnání (s účinností od 1. 1. 1994 zrušeno bez náhrady)

b) *Platná právní úprava*

- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce v platném znění

III.5 Finanční situace rodičů dětí do tří let

a) *Platná právní úprava*

- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře v platném znění
- Zákon č. 592/1992 Sb., o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění, ve znění pozdějších právních předpisů:
- Zákon č. 54/1956 Sb. o nemocenském pojištění zaměstnanců, v platném znění účinném do 31. 12. 2007
- Zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavicích na děti z nemocenské-

ho pojištění, v platném znění účinném do 31. 12. 2007

- Vyhláška Ústřední rady odborů č. 165/1979 Sb., o nemocenském pojištění některých pracovníků a o poskytování dávek nemocenského pojištění občanům ve zvláštních případech v platném znění účinném do 31. 12. 2007

b) *Budoucí právní úprava*

- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění účinném od 1. 1. 2008
- Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění účinném od 1. 1. 2008

Příklady zahraniční praxe: jaké mají jesle v Stockholmu, Vídni a Německu

Barbora Petrová, Helena Skálová

Následující články jsou rešeršemi dostupných informací o fungování institucí rané péče o děti. Vybrána byla města Stockholm a Vídeň, protože jejich systém péče o děti je velmi propracovaný, a Německo, kde se v institucionální péči střetly odlišné tradice bývalého východního a západního Německa. Pro všechny tyto správní celky však platí, že institucionální péče o děti do tří let je mnohem rozvinutější a dostupnější než v České republice.

I. Zařízení péče o děti ve Stockholmu¹⁶

I.1 Vývoj sociálního systému ve Švédsku

V roce 1985 rozhodl parlament, že péče o děti bude rozšířena tak, aby v roce 1991 všechny předškolní děti starší 18 měsíců měly tyto služby dostupné bezprostředně poté, co o ně rodiče požádají. V některých municipalitách se tento cíl dosud nepodařilo splnit. V případě, že je někde nabídka nedostatečná, dostávají v místních školkách přednost děti se specifickými potřebami.

¹⁶ Plná verze této rešerše vznikla v rámci projektu Gender Studies, o.p.s. „O rovnosti s firmami“.

V roce 1993 schválil parlament rozhodnutí o dodatku k zákonu o sociálních službách, který ukládá municipalitám nabízet všem dětem v rozmezí věku 1-12 let, jejichž rodiče jsou zaměstnaní nebo studují, počínaje 1. lednem 1995, místo ve veřejném nebo privátním zařízení denní péče.

Od června 2001 mají jednotlivé municipality povinnost zajišťovat místa ve školkách nebo domácích jeslích nejen dětem, jejichž rodiče jsou zaměstnaní nebo studují, ale také těm, kteří zaměstnaní nejsou. Od ledna 2002 byla navíc tato povinnost rozšířena na rodiče na rodičovské dovolené

1.2 Současná situace ve Stockholmu

Stockholm jako hlavní město a nejméně obydlená část Švédska zahrnuje 1,7 milionu lidí a je administrativně členěn do 18 čtvrtí, které jsou kromě jiného odpovědné také za péči o děti. Zároveň existuje Centrální vzdělávací úřad, který zodpovídá jak za nemunicipální zařízení, tak do určitého rozsahu i za municipalitní předškolní a školní péči.

Služby předškolní péče jsou k dispozici všem dětem od jednoho roku do doby, než začnou navštěvovat základní školu ve věku 7 let. Město Stockholm nabízí tyto služby také v případech, kdy má dítě individuální požadavky na péči. Místo v zařízení blízko domova dítěte je obvykle k dispozici do tří měsíců poté, co rodiče podají žádost.

Počet dětí v stockholmských privátních i městských předškolních zařízeních je průměrně 22 000. Čtyři z pěti dětí ve věku mezi 1 až 5 lety žijících ve Stockholmu jsou v současnosti přihlášeny do obecní nebo privátní školky nebo rodinných denních jeslí. Pro děti s mentálním nebo fyzickým postižením jsou k dispozici speciální prvky tak, aby se co nejvíce mohly zapojit do všech běžných aktivit. Existují také zvláštní zařízení denní péče pro děti se sluchovým postižením nebo děti s vadami řeči.

1.3 Podmínky v jeslích, nároky na personál

V denních jeslích či školce pečuje o děti ve věku 1–10 let profesionální opatrovatel/opatrovatelka obvykle ve svém domě. Ve skupince jsou nejčastěji 3–4 předškolní děti. Jen velmi málo děti mladších než jeden rok navštěvuje jakékoliv zařízení z důvodu relativně vysokých dávek pro rodiče na rodičovské dovolené.

Jak už bylo uvedeno výše, jsou aktivity spojené s péčí o děti řízeny municipalitami, které kromě toho, že poskytují své prostory, tak zároveň také zaměstnávají rodinné opatrovatele/opatrovatelky starající se o děti ve věku 1-12 let ve svém domě.

Personál ve školkách a zařízeních denní péče o děti ve Švédsku je obvykle velmi zkušený a prověřený, protože téměř všichni pracovníci mají za sebou určitou formu vzdělání v oblasti péče o děti. Všichni zaměstnanci v zařízeních péče o dítě poskytují veřejnou službu a jsou zaměstnaní municipalitami. Rodinní opatrovatelé/opatrovatelky za sebou většinou mají úvodní 90–100hodinový seminář nebo delší vzdělávací program.

1.4 Jiné možnosti péče o děti

Dříve byly služby péče o děti nabízeny pouze městy nebo obcemi, ale dnes je zajišťují také kooperativní (malé jednotičky do 15 dětí vedené za pomoci rodičů) nebo privátní podniky (zhruba 30 % všech zařízení).

Výhodou kooperativních školek je větší zapojení rodičů, kteří v nich pracují zdarma. Další předností jsou pak malé skupiny dětí a fakt, že jsou školky často zaměřeny na sociální solidaritu a přijímají větší množství nešvédských dětí.

Do roku 2009 plánuje město Stockholm investovat 70,5 milionů EUR do zlepšení internetových služeb, což by mělo zároveň znamenat, že nabídka všech škol a školek a jeslí bude dostupná po síti a rodiče budou moci například žádat o místa a platit měsíční poplatky prostřednictvím internetu.

1.5 Financování

V lednu 2002 byl ustanoven strop na rodičovské poplatky za školu a za péči o školou povinné děti tzv. maxtaxa. V předškolních zařízeních (školka a domácí jesle) by se měl poplatek vybíraný za školku pohybovat v rozmezí 1–3 % rodinných příjmů. Rodičovský poplatek se tak liší na základě jejich příjmů a podle pravidel příslušné municipality. Maximum je 140 EUR/měsíc na jedno dítě, 93 EUR za druhé dítě a 47 EUR za třetí dítě, další děti pak již bezplatně. Zavedení maximální výše poplatků je pro municipality dobrovolné, nicméně ty, které tento nový systém mají zaveden, dostávají pravidelnou kompenzaci ztráty ze státních peněz a také další finance, tak aby bylo zajištěno, že nedojde k žádnému poklesu v kvalitě poskytovaných služeb.

Centra denní péče o děti sama rozhodují v otázkách naplně činnosti zaměstnanců a zaměstnankyň a rozdělení rozpočtu. Od radnice dostávají fixní částku na jedno dítě. V roce 2005 byly celkové roční náklady na jedno dítě ve školce nebo jeslích 108 300 švédských korun, což je přibližně 11 000 EUR.

Poplatky, které platí rodiče dětí, pokrývají zhruba jednu desetinu těchto nákladů, zatímco zbytek je placen z daní. Měsíční platba za pobyt dítěte ve školce závisí na čase, které dítě v zařízení tráví, na výdělích rodičů a na počtu dětí v rodině. Poplatky v privátních zařízeních jsou stejné jako v těch městských, protože všichni dostávají stejné státní příspěvky.

1.6 Firemní jesle/školky?

Vzhledem k vysoké úrovni služeb předškolních zařízení, které jsou široce dostupné a nenákladné, což je typické pro Skandinávský model s veřejným financováním, zaměřují se podniky a korporace spíše na jiné oblasti podpory sladování práce s rodinnou, jako jsou například flexibilní pracovní doba, teleworking, podpora otců na rodičovské dovolené atd. Lze konstatovat, že ve Švédsku jsou zařízení dětské péče velmi dobře integrována do systému sociálního státu a ani zaměstnavatelé ani zaměstnanci a zaměstnankyně ne-

cítí potřebu zakládat firemní zařízení péče o děti.

II. Zařízení denní péče o děti ve Vídni¹⁷

Denní zařízení péče o dítě (Kindertagesheim) je společně označení používané v Rakousku pro zařízení sloužící k výchově a denní péči o děti od narození až do konce školní docházky. Všechna tato zařízení spadají pod kontrolu vídeňského magistrátu a musí být alespoň jednou ročně prověřena, zda splňují všechny předepsané podmínky.

Tato zařízení musí disponovat minimální plochou 3 m² na jedno dítě, přiměřeným vybavením vhodným pro děti, odpovídajícími hygienickými potřebami. Každé zařízení by mělo mít vlastní hřiště v přírodě nebo přinejmenším nepřilíživě vzdálené hřiště, které může sdílet. Osoby, které o děti pečují, musejí být schopny zaručit dětem co možná nejlepší tělesný a duševní rozvoj. Dále musejí být bezúhonné, odborně způsobilé a kompetentní. Pracovníci a pracovníce v dětských zařízeních musejí mít ukončené vzdělání získané na některé ze škol zaměřených na dětskou pedagogiku.

V každém školním roce se musí konat minimálně jedna veřejná informační schůzka pro rodiče. V případě, že rodiče požádají o dodatečnou schůzku, musí jim být vyhověno.

Město Vídeň provozuje tři typy zařízení: jesle, mateřské školky (včetně podnikových) a družiny. Soukromí provozovatelé nabízejí kromě těchto tří možností také místa ve skupinách dětí nebo služby denních vychovatelů/pečovatelů a vychovatelek/pečovatelek. Z celkových 75 000 míst v zařízeních dětské denní péče je zhruba polovina zajišťována soukromými provozovateli.

¹⁷ Plná verze této rešerše vznikla v rámci projektu Gender Studies, o.p.s. „O rovnosti s firmami“, který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

II.2 Péče o děti do tří let

Péči o děti do tří let zajišťují primárně jesle (Kleinkinderkrippe), a to městské či privátní (zřizované a provozované specializovanou agenturou péče o děti), ale i většina firemních mateřských školek, kterých je ve Vídni 40, nabízí místa pro děti od jednoho roku věku. Specifikem vídeňských firemních školek je fakt, že ani jedna není provozována přímo firmou, které patří, nýbrž některou z profesionálních agentur péče o děti, či přímo městem Vídeň.

V jeslích, je vždy počet zaměstnanců a zaměstnankyň přizpůsoben potřebám velmi malých dětí tak, aby byla poskytována individuální péče. Nejvyšší možný počet dětí ve skupině je 15. Dětem se věnuje vždy 1–2 pedagožky a jedna pomocnice, v případě integračních jeslí jsou učitelky dvě (druhá na poloviční úvazek). Ve Vídni je k dispozici zhruba 5000 míst v 290 jeslích, tedy pro každé druhé dítě mladší tří let, což odpovídá potřebám péče v této věkové skupině.

Měsíční náklady na jedno dítě od 1. 9. 2007 do 31. 8. 2008 v zařízeních města Vídně

Forma zařízení	Cena za náušťevu/EUR	Cena za stravu/EUR
Jesle a školka – celý den	214,28	57,41
Jesle a školka – část dne	155,25	57,41
Jesle a školka – půl dne bez jídla	126,82	
Družina	141,02	57,41
Jesle (tři dny)	118,07	57,41

Pro děti jsou k dispozici snídaně, dopolední svačina, oběd a odpolední svačina.

Vedlejší náklady: dopolední svačina (Gabelfrühstück): 7,27 EUR. Slevy jsou poskytovány u příjmů pod vyměřovacím základem 2373

EUR. Nad tímto základem je třeba platit plný příspěvek. Slevy jsou odstupňované podle příjmů rodičů v určitém časovém období. Nutným předpokladem přijetí dítěte je sociální pojištění dítěte a jeho zákonného zástupce či zákonné zástupkyně.

Provozní doba: obecní zařízení denní péče o děti jsou otevřena pondělí–pátek v době 6.30–17.30, v případě potřeby 6.00–18.00.

Je možný také částečný pobyt v zařízení:

Částečný pobyt: 6.00–14.00 nebo 12.00–18.00

Půldenní pobyt: 8.00–12.00 nebo 13.00–17.00

Pět zařízení denní péče o děti města Vídně má otevřeno v době 6.00–20.00.

II.2 Církevní zařízení

Ve Vídni je také velké množství církevních zařízení pro předškolní děti, které pod názvem Kindergartenwerk zřizuje vídeňská arcidiecéze. Pod tu spadá celkově 10 415 dětí v 27 jeslích, 312 školkách a 141 družinách. Kindergartenwerk zaměstnává 609 učitelek a 484 pomocnic.

Příklad měsíčních nákladů v EUR na jedno dítě ve školkách Kindergartenwerk

Jesle do tří let	celý den včetně stravy	295
	195	
	255	
Školka	celý den včetně jídla	285
	polovina dne	185
	polovina dne včetně jídla	245
Družina		235
Jednodenní péče pro děti, které chodí nepravidelně.	celý den včetně jídla	25
	polovina dne včetně jídla	21
	polovina dne včetně jídla	17

Příklad měsíčních poplatků v EUR na jedno dítě v soukromé školce Arche Noah

Registrační poplatek		215
Vratná kauce		195
Zkušební doba	Jesle	95
Půl dne 7.00–12.30 nebo 11.30–17.00	Jesle	290
	Školka	225
Celý den 7.00–17.00	Jesle	352
	Školka	282
Denní jesle (odpolední péče) 12.00–17.00		190
Služba vyzvedávání dětí ze školy		48
Příplatek za anglickou třídu		80

Školka Arche Noah je křesťanské, bilingvinní zařízení, které má přes 20 zaměstnanců a zaměstnankyň a kromě tradičních služeb jeslí a školky nabízí také hodinové hlídání dětí, babysitting, prázdninové tábory, intenzivní jazykové kurzy, hudební a umělecké vzdělávání.

II.3 Firemní školky

a) Nejstarší firemní školka Nemocnice Wilhelminenspital

Podniková školka Wilhelminenspital byla první podnikovou školkou ve Vídni a byla založena v roce 1985. Novinkou byla tehdy „za starých časů“ otevírací doba přizpůsobená provozu nemocnice, a to 6.30–19.30.

Úspěch modelu v nemocnici Wilhelminenspital se projevuje také ve statistice: při otevření v roce 1985 byly k dispozici dvě skupiny – jedna pro 1–3leté a jedna pro 3–6leté děti, dnes byla nabídka rozšířena na současných pět skupin

(včetně družiny).

Dalšími firemními školkami, do kterých je možno umístit dítě již od jednoho roku věku je školka „Startplatz“ na letišti Schwechat, již čtyři firemní školky Siemens, či podniková školka společnosti T-mobile.

II.4 Další možnosti soukromých zařízení péče o dítě

Rodinné skupiny (Familiengruppen) – možnost péče o dítě od dvou let až do konce povinné školní docházky. Nejvyšší možný počet dětí ve skupině je 20–22.

Denní opatrovatelé a chůvy (Tageseltern) – tzv. denní matka nebo denní otec (Tagesmütter/-väter) jsou osoby, které pečují pravidelně o dítě až do jeho 16 let v domácnosti jeho rodičů za předem stanovený plat. Denní opatrování je alternativou k jeslím především pro nejmenší děti ve věku 1–3 let. V závislosti na situaci každé jednotlivé rodiny a počtu dětí je umožněna také individuální péče o miminka či batolata. Chůva či pečovatelka/pečovatel opatruje maximálně pět dětí a mají povolení od Úřadu pro mládež a rodinu. Svou práci mohou vykonávat buď v rámci pracovního vztahu ke sdružení zřizovatelů nebo na volné noze.

Poplatky za péči u chůvy/opatrovatele jsou stanoveny příslušným sdružením provozovatelů a činí přibližně 181–283 EUR/měsíc za 40 hodin opatrování týdně včetně příspěvku na jídlo. Lze také platit za 30, případně 20 hodin.

Skupinky dětí (Kindergruppe) – pedagogicky vzdělaná osoba pečuje o malou skupinku dětí za spoluúčasti rodičů. Skupina může čítat nanejvýš 14 současně každý den opatrovaných dětí.

Pokud je alespoň jedno dítě ve věku do dvou let a není přítomná další opatrovnická osoba, smí skupina čítat maximálně 10 současně opatrovaných dětí. Existuje velké množství iniciativ s různými pedagogickými zaměřeními. Doba opatrování je různá. Skupinky dětí taktéž potřebují povolení.

III. Zařízení péče o děti v Německu¹⁸

III.1 Jesle

Dětské jesle jsou v Německu zařízení pro děti do tří let. Někdy se jesle mohou členit podle věku dětí (pro děti ležící, chodící), rovněž regionálně lze nalézt některá odlišná označení. Čistě samostatné jesle ale najdeme jen zřídka, čím dál častěji se děti této věkové skupiny nacházejí ve věkově smíšených skupinách nebo např. ve smíšených „Kindertagesstätten“.

Stejně jako mateřské školy i jesle patří pod „Kinder- und Jugendhilfe“. Zaměstnání zde jsou především vychovatelé a vychovatelky, dětské zdravotní sestry a péstouni a péstounky.

Speciální roli pro slučitelnost rodiny a povolání hrají podnikové jesle, které matkám umožňují kojení v blízkosti pracovního místa a ulehčují opětovný vstup do pracovního procesu.

V minulosti byly v SRN názory na výchovu nejmenších dětí v jeslích spíše kritické, na rozdíl od DDR, pro kterou byla typická hustá síť státních jeslí. Poukazovalo se především na to, že v tak útlém věku potřebují děti získávat vazbu na kontaktní osobu. Tou by měla být zejména matka. Naproti tomu se debata v posledních 20 letech výrazně posunula. Po Bündnis 90/Die Grünen, Linkspartei, FDP a sociálních demokratech formulovala také CDU pod vedením kancléřky Angely Merkel a ministryně pro rodinu Ursuly von der Leyen požadavek na budování nových kapacit v jeslích. Dne 5. září 2007 rozhodl spolkový kabinet o požadavku na vybudování 750 000 míst pro 1–3leté děti do roku 2013 a o zavedení pro rok 2008 plánovaného právního nároku od druhého roku věku.

Zatímco samotné masivní budování nových kapacit jeslí je podporováno v Bundestagu napříč celým politickým spektrem, přetrvává mezi stranami nejednotnost, jak má tento proces být financován. Např. podle propočtů SPD bude nutné profinancovat 6,36 miliard EUR. SPD proto navrhla zmrazení přídavků na děti a redukci nezdanitelných položek na děti. Takové řešení je však ze strany CDU, CSU nebo Rodinného svazu katolíků striktně odmítáno. Vedle sporného financování se navíc diskutuje o tom, do

jaké míry by měl být garantován právní nárok na místo v jeslích. Rozhodnutí spolkového kabinetu ze září 2007 stanovuje právní nárok od druhého roku věku pro rok 2008.

Jinou formou denní péče o děti je péče prostřednictvím „Tagespflegepersonen“ – nejčastěji chův („Tagesmutter“).

III.2 Podnikové školky a jesle

Obecně lze říct, že firemní sektor se v Německu příliš neangažuje a zhruba pouze 0,5 % všech existujících zařízení péče o děti je založeno firmami.

V případě podnikové školky zakládá firma sama zařízení pro opatrování dětí. Tím mohou být dětské jesle, mateřská školka, denní jesle a jiné. Zřizovatelem takového zařízení je samotná firma. V důsledku toho spadá výběr kvalifikovaného pedagogického personálu, stanovení provozní doby, pedagogického konceptu, provozně-technických nákladů (výdajů) atd. do rukou firmy (zpravidla pod personální oddělení firmy).

Existuje také možnost obrátit se na komunální nebo nezávislého zřizovatele, který převezme veškerou agendu spojenou se zřízením, a tím pádem odebere velkou část práce. To má výhodu, že je možné požádat o veřejné dotace, pokud budou přijaty i děti nezaměstnanců (ty musí vždy podle obce tvořit minimálně 51 %). To se doporučuje obzvláště v těch případech, kdy není jasné, zda bude existovat kontinuální potřeba takového zařízení ze strany firmy a když by přícházel v úvahu pouze malý počet dětí pro takové zařízení.

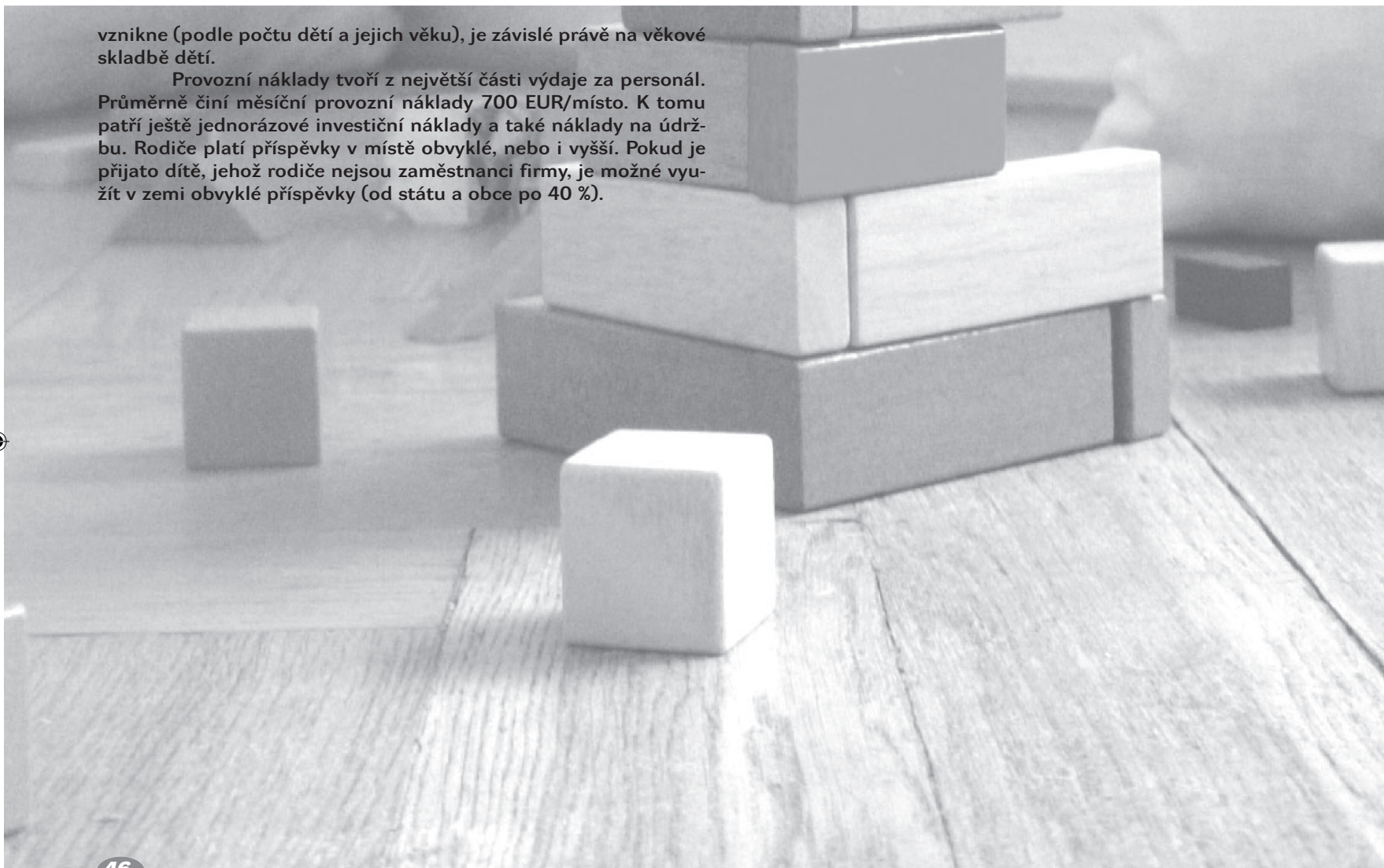
Aby mohlo firemní zařízení denní péče o děti fungovat, musí být splněny určité předpoklady. Příslušný úřad péče o mládež musí udělit provozní povolení. Důležité jsou vhodné prostory v blízkosti podniku se stanovenou výměrou podle věku a počtu dětí (přibližně 3–4 m² na dítě). Dále je důležité ustanovení kvalifikovaného pedagogického personálu. To jaká forma zařízení

¹⁸ Plné verze této rešerše vznikla v rámci projektu Gender Studies, o.p.s. „Půl na půl – rovné příležitosti žen a mužů“ v rámci iniciativy společnosti EQUAL. Projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

vznikne (podle počtu dětí a jejich věku), je závislé právě na věkové skladbě dětí.

Provozní náklady tvoří z největší části výdaje za personál. Průměrně činí měsíční provozní náklady 700 EUR/místo. K tomu patří ještě jednorázové investiční náklady a také náklady na údržbu. Rodiče platí příspěvky v místě obvyklé, nebo i vyšší. Pokud je přijato dítě, jehož rodiče nejsou zaměstnanci firmy, je možné využít v zemi obvyklé příspěvky (od státu a obce po 40 %).

Příklad měsíčních nákladů na provoz privátní/firemních jeslí v Německu

Velikost zařízení	33	Míst ve třech skupinách		
Místo pro děti pod 1 rok	0			
Místo pro děti ve věku 1–3 let	33			
Místo pro děti ve věku 3–7 let	0			
Základní položky				
Otevírací doba	9 hodin denně, pondělí–pátek 9.00–18.00			
Potřebné místosti		Počet	Velikost v m ²	Celkem
Společné místosti		3	40	120
Vedlejší místosti a ložnice		3	20	60
Víceúčelová místnost		1	60	60
Kuchyň		1	10	10
Místnost pro personál		1	15	15
Kancelář		1	12	12
WC - děti		2	8	16
WC - personál		1	5	5
Sklad pro kuchyň		1	10	10
Sklad materiálu		1	5	5
Chodby		1	20	20
CELKEM				333
Nájem za m ²		10	Ceny v EUR/měsíc	3330
Provozní náklady na m ²		3,5		1165,50
Náklady na m ²				4495,50
Poplatky od rodičů	Za děti do tří let měsíčně 373 EUR plus jídlo			

Další možností péče o děti je rodičovská iniciativa v návaznosti na podnik (Betriebsnah). Angažování zaměstnanci založí spolek, který na sebe převezme úkol zřízení zařízení pro péči o děti. Spolek se může skládat pouze ze zaměstnanců, nebo může přijmout za své členy i jiné rodiče. Firma finančně podporuje rodičovský spolek a může být rovněž podle stanov ve spolku zastoupena.

Další možností je zvláštní forma rodičovské iniciativy tzv. „sítě pro děti“. Síť pro děti je iniciativa bavorského státního ministerstva pro práci a sociální řád, rodinu a ženy jako rozšíření klasické nabídky péče o dítě. Síť pro děti umožňuje opatrování ve skupinách 12–15 dětí ve věku 2–12 let pomocí odborné pedagogické síly a za spolupráce rodičů.

Předpokladem pro vznik sítě pro děti je založení registrovaného sdružení skupinou rodičů nebo napojení se na existující instituci, která převezme zřízení.

Běžné náklady na odbornou pedagogickou sílu, úhrada nákladů spoluopatrujících rodičů (6,39 EUR/hodina), náklady na prostory a další mohou být finančně podporovány. Bavorská vláda a jednotlivé obce se podílejí na financování každá po 40 %. Vlastní prostředky zřizovatele (zpravidla příspěvky rodičů) činí potom 20%.

Závěrečná doporučení

Michaela Marksová-Tominová

Pro podporu rodin je velmi důležité, aby nabídka služeb péče o děti (včetně dětí do tří let) byla co nejširší, a rodiče si tak mohli vybrat podle svých individuálních potřeb. Nežijeme ale v ideálním světě: výběr rodičů není limitován pouze jejich představami, ale také skutečností – například jejich ekonomickou silou, místem bydliště či dopravní obslužností.

Vzhledem ke stavu veřejných rozpočtů je vysoce pravděpodobné, že rodičovská dovolená se bude v budoucnu nadále zkracovat, respektive že rodičovský příspěvek nebude valorizován, a tak bude částka „základní rychlosti“ 7600kč brzy neúnosně malá (nemluvě o částce „nejpomalejší“, 3800kč). Lze tedy očekávat, že požadavky na využití služeb denní péče o děti do tří let v nejbližších letech vzrostou.

Je nepochybně užitečné umožnit legální fungování alternativních služeb péče o děti do tří let, které jsou zmiňovány v úvodu. Nicméně fakt, že je někdo matka, nevypovídá o kvalitě péče, kterou je schopna poskytovat svému vlastnímu dítěti, natož dítěti cizímu; zakládání firemních (mikro)jeslí a školek si budou moci dovolit jen velké a bohaté firmy. Dá se proto předpokládat, že instituce vzájemné rodičovské výpomoci, denní matky a firemní zařízení nadále zůstanou spíše početně méně zastoupenou alternativou.

Pokud je pro stát podpora rodin skutečnou prioritou, pak nesmí rezignovat na služby veřejné. Naopak: ty by měly být základem těchto služeb. Úroveň péče v obecních jeselských zařízeních, která v současné době ještě existují, je na velmi vysoké úrovni. Představa jeslí jako jakýchsi velkokapacitních kojeneckých ústavů dávno neplatí; počet míst v jeslích začal klesat již v 80. letech minulého století, neboť dětské kolektivy se začaly zmenšovat.

Jesle jako zařízení veřejná by také měla být finančně dostupná všem rodičům, kteří o takovou službu mají zájem. Jak vyplývá z dat zveřejněných v této publikaci, soukromé jesle jsou velmi drahou záležitostí a ceny v některých městech dosahují

nákladů na individuální péči v rodině (chůvu). Pro obce je ovšem nesmírně finančně náročné jeselská zařízení financovat: narozdíl od školek totiž na jesle nedostávají vůbec žádnou podporu od státu. Také pro rodiče je z důvodu současného nastavení systému nevýhodné jesle využívat. Výrok, že „zájem o jesle je dnes minimální“, tedy neříká celou pravdu; ty rodiče, kteří se pro využívání jeslí rozhodnou, stát jednoznačně diskriminuje.

Jsme přesvědčeni, že veřejná zařízení by měla tvořit pomyslnou páteř služeb péče o děti do tří let. Proto navrhuje zavést taková opatření, která je nebudou znevýhodňovat ve srovnání s jinými typy péče. Dáváme ke zvážení následující konkrétní návrhy:

- Zavést systém financování jeslí podobný systému financování mateřských školek (například po vzoru Francie, kde hradí 60 % nákladů stát, 20 % obec a 20 % rodiče).
- Změnit podmínky nároku na rodičovský příspěvek směrem k větší flexibilitě, tak, aby byl rodičům umožněn větší výběr způsobu péče o děti (mimo jiné zrušení podmínky „5x do měsíce a dost“).
- Zavést výši plateb za jesle podle příjmu rodiny (např. 5 %).
- Motivovat pracovníky a pracovnice jeslí, resp. příslušných institucí, které jesle spravují, a příslušné obce, aby aktivně hledali další zdroje financování (sponzoři, EU fondy).
- Přesvědčit pracovníky a pracovnice jeslí, resp. příslušných institucí, které jesle spravují, a příslušné obce, aby služby péče o děti do tří let zahrnuli do komunitních plánů a aby především udělali v dané lokalitě průzkum potřeb rodičů těchto dětí.
- Přeradit jesle z gesce Ministerstva zdravotnictví do gesce jiného resortu (např. Ministerstva práce a sociálních věcí; řešením však není jen jednoduše jesle vyškrtnout ze seznamu „zvláštních zdravotnických zařízení“, o což se Ministerstvo zdravotnictví již jednou pokusilo v roce 2004).
- Vypracovat moderní standardy kvality jeslí, resp. denní

péče o děti do tří let (je možno se inspirovat mimo jiné standardy kvality pro sociální služby).

Autorky a autor

Mgr. Jaroslava Hasmanová-Marhánková

Působí jako asistentka na Katedře sociologie Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni a je zároveň doktorandkou na katedře sociologie na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Při své práci se specializuje především na kvalitativní metody výzkumu. Její dizertační výzkum je zaměřen na genderové aspekty stárnutí. Věnuje se rovněž tématu zkušenosti rizikového těhotenství v kontextu genderových vztahů.

Táňa Holčáková

Narodila se v roce 1976 v Liberci. Od roku 1996 pracuje v Krajské vědecké knihovně v Liberci (dříve Státní vědecká knihovna), nejprve ve Vědecké knihovně, od roku 2000 v oddělení bibliografie. V letech 2006–2008 působí také jako koordinátorka za KVK v Liberci v projektu EU Equal „Půl na půl – rovné příležitosti žen a mužů“.

Mgr. Jitka Kolářová

Pracuje v Gender Studies, o.p.s. od roku 2006 jako projektová koordinátorka, kde kromě projektu zaměřeného na jesle vede Soutěž o nejlepší firmu s rovnými příležitostmi pro ženy a muže v ČR. Vystudovala bakalářský obor humanitní vzdělanosti na Fakultě humanitních studií UK, poté se začala věnovat mediálním studiím na Fakultě sociálních věd, kde v současnosti studuje v doktorském programu.

Mgr. Michaela Marksová-Tominová

Dlouhodobě se zabývá postavením žen a mužů ve společnosti, otázkami ženských práv a rodinnou politikou. Na tato témata přednáší, publikuje články, vystupuje v médiích. V letech 1997–2004 pracovala jako ředitelka pro styk s veřejností v obecně prospěšné společnosti Gender Studies, o.p.s. Poté byla do roku 2006 ředitelkou odboru rodinné politiky na Ministerstvu práce a sociálních věcí. V květnu 2007 se stala předsedkyní občanského sdružení Asociace pro rovné příležitosti.

Bc. Štěpán Moravec

Absolvent bakalářského studia demografie a sociální geografie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. V současnosti zpracovává diplomovou práci na téma: „Srovnávací analýza demografických poměrů v česko-německém pohraničí“. V průběhu studia se specializuje na oblast aplikované demografie a populační politiky a získává praktické zkušenosti účastí na projektech s demografickou tematikou v rámci výzkumné skupiny DEMOCOM.

Ing. Markéta Novotná

Vystudovala VŠE v Praze a má dlouholetou praxi v oblasti rozvoje lidských zdrojů, vzdělávání dospělých, a v oblasti přípravy a řízení projektů. V 90. letech působila jako manažerka vzdělávání ve společnostech Tesco a Česká spořitelna a.s. Dále působila např. jako vedoucí vzdělávání ICN o.p.s. či ředitelka společnosti Vzdělávací centrum pro veřejnou správu ČR o.p.s. Od roku 2000 se aktivně věnuje projektům financovaných ze strukturálních fondů EU, zejména projektům neziskových organizací či oblasti vzdělávání dospělých. V Gender Studies, o.p.s. působí od roku 2007 jako fundraiserka.

Mgr. Barbora Petrová

Novinářka, která v současnosti působí jako agenturní zpravodajka. Vystudovala žurnalistku, mediální studia a politologii na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Ve studiu posledně zmíněného oboru nyní pokračuje na doktorské úrovni. Autorka několik let spolupracuje s neziskovými organizacemi, které působí v oblastech jako jsou postavení minorit, ženská práva a ekologie.

Mgr. Blanka Plasová

Je studentkou postgraduálního studia oboru sociální politika a sociální práce na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, kde je také zaměstnána v Institutu pro výzkum integrace a reprodukce společnosti a zabývá se především tématy týkající se harmonizace pracovního a rodinného života.

Bc. Helena Skálová

V roce 2004 absolvovala na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy obor studium humanitní vzdělanosti se zaměřením na

neziskové organizace a genderovou problematiku. V Gender Studies, o.p.s. pracuje od dubna 2006 jako informační specialistka projektu Equal Půl na půl – rovné příležitosti žen a mužů a podílí se i na chodu knihovny. Soustřeďuje se na postavení žen na trhu práce z hlediska diskriminace, rovných příležitostí a sladování rodinného a profesního života včetně aktivní participace otců na výchově a péči o děti.

Mgr. Tereza Šamanová

Právníčka; pracovala v minulosti v Kanceláři veřejného ochránce práv, kde se zabývala sociální problematikou. Absolvovala roční stáž v Úřadu evropského ombudsmana ve Štrasburku a při svém působení na Ministerstvu spravedlnosti se věnovala oblasti legislativy. Problematice rovných příležitostí se věnovala i jako spolupracovnice projektu Ministerstva práce a sociálních věcí Rovné příležitosti do firem za Hospodářskou komoru České republiky. Dlouhodobě působí jako konzultantka nevládní neziskové organizace Iuridicum Remedium v rámci jejího programu Sociální vyloučení a právní pomoc. Je pracující matkou.

Mgr. Ing. Jana Štefaníková

Absolventka VŠE v Praze a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy (obor etnologie). Profesně působila v ekonomické sféře a v oblasti cestovního ruchu. Převážně externě publikovala a spolupracovala na výzkumech několika tematických oblastí: výzkum kulturní krajiny, Češi v zahraničí a reemigrace, kultura tereziánského ghetta za 2. světové války, architektura venkovských sídel – k tématu vytvořila autorskou výstavu. V současné době působí jako manažerka projektů v oblasti vzdělávání.

Ing. Kateřina Ulíková

V současnosti pracuje v Komerční bance na pozici specialistky na financování z fondů Evropské unie a dalších zdrojů. Do listopadu 2007 působila na Krajském úřadě Královéhradeckého kraje, odboru sociálních věcí a zdravotnictví, kde se zabývala především financováním sociálních a navazujících služeb a problematikou strukturálních fondů Evropské unie. Vystudovala VŠE v Praze, obor regionalistka a veřejná správa se specializací na regionální rozvoj v Evropské unii.

Mgr. Lucie Ungrová

Vystudovala demografii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Dlouhodobě se věnuje aplikovanému výzkumu v oblasti demografie a zaměřuje se především na firemní a regionální demografii a problematiku demografického stárnutí. V současnosti je analytičkou ve výzkumné skupině DEMOCOM a působí jako odborná pracovnice v Českém statistickém úřadě.

Mgr. Radka Výborná

V roce 2007 absolvovala Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, obor demografie, v bakalářském studijním programu v kombinaci se sociologií. V rámci své diplomové práce, kterou zpracovávala ve spolupráci s oddělením Gender a sociologie Sociologického ústavu AV ČR, se zabývala otázkou soukromé placené péče o dítě v kontextu problematiky slučitelnosti práce a rodiny. Od roku 2006 se také jako analytička věnuje projektům v oblasti aplikované demografie.

Mgr. Lada Wichterlová

Vystudovala českou literaturu na FPF SU v Opavě a mediální studia FSV UK v Praze, do Gender Studies nastoupila v roce 1998 jako knihovnice. Knihovnu Gender Studies vedla do roku 2003, pokračovala v práci svých předchůdkyň a dále knihovnu profesionalizovala a rozšiřovala, především pak iniciovala implementaci a překlad vhodného thesauru. Věnovala se fundraisingu a zabývala se plánem rozvoje knihovny. Pracovala jako česká koordinátorka evropského projektu REWIND NET – Network of Women's Information and Documentation Centres. Spolupracovala na publikační činnosti Gender Studies (Alice a Charlotta Masarykovy, Bertha von Suttner). V současné době se zabývá personálními procesy v organizaci a soustřeďuje se na projekty, které se věnují zařízením péče o děti a spolupráci s firmami.

Gender Studies, o.p.s.

Gender Studies, o.p.s. je nevládní neziskovou organizací, která slouží především jako informační, konzultační a vzdělávací centrum v otázkách vztahů mužů a žen a jejich postavení ve společnosti. Cílem organizace je shromažďovat a dále zpracovávat a rozšiřovat informace související s genderovou tematikou. Prostřednictvím specifických projektů Gender Studies, o.p.s. aktivně ovlivňuje změny týkající se rovných příležitostí v různých oblastech jako jsou například institucionální mechanismy, trh práce, politická participace žen, informační technologie apod. Gender Studies, o.p.s. také provozuje knihovnu obsahující množství publikací a materiálů týkajících feminismu, gender studies, práv žen a mužů atp.

Poskytujeme:

- konzultace v oblasti sladování rodinného a pracovního života (work/life balance), postavení žen a mužů na trhu práce a oblasti rovných příležitostí pro ženy a muže;
- informační servis pro genderovou problematiku: sladování rodinného a pracovního života, postavení žen v řídicích pozicích, vzdělávání v oblasti rovných příležitostí pro ženy a muže, účast žen v rozhodovacích procesech a politice;
- vydávání a distribuci zpravodajů Rovné příležitosti do firem a Rovné příležitosti ve strukturálních fondech;
- knihovnické a informační služby v oblasti genderové tematiky: největší knihovna zaměřená na genderovou tematiku a rovné příležitosti pro ženy a muže ve střední Evropě (7000 titulů);
- přednášky, školení a semináře na téma rovné příležitosti pro ženy a muže (trh práce, diskriminace, politika, právo, ICT apod.).

